

Saija Ben Younes
Monika Hartl
Natalia Särkkä

Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosionomi (AMK)
Varhaiskasvatuksen opettajan kelpoisuus
Opinnäytetyö 2020

KAKSIKULTTUURISTEN PERHEIDEN TAIDEPAJAT

Varhaiskasvatusikäisten lasten kulttuuri-identiteetin vahvistaminen taiteen keinoin

TIIVISTELMÄ

Ben Younes, Saija, Hartl, Monika & Särkkä, Natalia
Kaksikulttuuristen perheiden taidepajat. Varhaiskasvatusikäisten lasten kulttuuri-identiteetin vahvistaminen taiteen keinoin
68 s. ja 7 liitettä
Kevät 2020
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveystieteiden AMK-tutkinto
Sosionomi (AMK), Varhaiskasvatuksen opettajan kelpoisuus

Opinnäytetyömme tavoite oli kaksikulttuuristen varhaiskasvatusikäisten lasten kulttuuri-identiteetin tukeminen taidelähtöisin menetelmin pajatoiminnassa. Tarkastelimme taidelähtöisen toiminnan arvoa ja tarvetta perheiden ryhmätoiminnassa.

Opinnäytetyössä perehdyttiin teoreettisesta näkökulmasta kaksikulttuuriin perheisiin ja käytännössä taiteen soveltamiseen pajatoiminnassa perheiden parissa. Taidepajoissa oli jokaiselle kerralle oma teemansa, joka edusti kulttuuri-identiteetin käsittelyn eri puolia. Selvitimme miten luova taidetoiminta auttaa kulttuuri-identiteetin vahvistumista jo varhaisessa lapsuudessa.

Opinnäyte oli toiminnallinen ja sen tarkoitus oli suunnitella, ohjata ja arvioida neljä mallinnettua taidelähtöistä pajaa kaksikulttuurisille perheille ja tehdä niiden pohjalta mallinnus. Järjestimme pajatoiminnan yhteistyössä kaksikulttuuristen perheiden järjestön, Familia ry:n kanssa. Toiminnallisessa opinnäytetyössä aineistoa hankittiin pajatoiminnan kautta. Arviointi tapahtui opiskelijoiden itsearviointin, vertaisarviointin sekä perheiltä saadun kirjallisen ja suullisen palautteen avulla. Taidepajoihin osallistui 12 vanhempaa ja 13 lasta, jotka olivat 3–7-vuotiaita.

Taidelähtöiset pajat mahdollistivat varhaiskasvatusikäisille lapsille ja heidän huoltajilleen kahden kulttuurin identiteettinsä käsittelyn uusista näkökulmista. Ryhmässä osallistujat saivat jakaa toisten kaksikulttuuristen perheiden kanssa tuntemuksia ja ajatuksia perhetaustastaan.

Taidepajoissa perheet vahvistivat kulttuuri-identiteettiään mielikuvitusta ja luovuutta apuna käyttäen. Kaikista neljästä taidepajasta nousi esille yhdessä tekemisen osallistava ja voimauttava kokemus.

Asiasanat: itsetunto, kaksikulttuurisuus, kulttuuri-identiteetti, perhe, taidelähtöiset menetelmät, taidelähtöisyys, taidepajat, taiteellinen toimijuus, varhaiskasvatusikäiset lapset

ABSTRACT

Saija Ben Younes, Monika Hartl, Natalia Särkkä

Art workshops for bicultural families. Strengthening under school-age children's bicultural identity with art

68 p., 7 appendices

Spring 2020

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree Programme in Social Services

Option in Education and Social Services

Bachelor of Social Services

The purpose of this thesis was to support bicultural identity of children under school-age in art workshops with art-based methods. In addition, for the thesis, the value of art-based activity and need for it were examined in group activities for families. The thesis explored bicultural families from a theoretical point of view and the application of art in practice in workshops for families.

The thesis was practice-based and four art-based workshops for bicultural families were planned, run and evaluated as a part of it. Workshops were arranged with registered association Familia for bicultural families. Each workshop had its own theme that represented different aspects of handling the cultural identity. Creative artwork was examined in terms of how it helps to strengthen cultural identity even in the early childhood.

In this functional thesis, material was acquired in the workshops. The evaluation was made with the self-estimation of students, peer review and literal and oral feedback. Twelve parents and thirteen children between the ages three and seven participated in the workshops.

Art-based workshops enabled the participating children and their parents to process their bicultural identity from the new points of view. Families were able to share their feelings and thoughts of their family background with each other's.

The results lead to the conclusion that in the art workshops families strengthened their cultural identity with the help of imagination and creativity. In all art workshops inclusive and empowering co working was an important factor.

Keywords: art-based methods, art workshops, bicultural, family, children under school-age, cultural identity, self-esteem, artistic agency.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 KAKSIKULTTUURISET PERHEET	6
2.1 Perhe käsitteenä.....	6
2.2 Kaksikulttuuriset perheet Suomessa	7
2.3 Vanhemmuus kaksikulttuurisessa perheessä	8
3 IDENTITEETTI, ITSETUNTO JA TOIMIJUUS	12
3.1 Kulttuuri-identiteetti.....	12
3.2 Kahden kulttuurin identiteetti.....	14
3.3 Lapsen kulttuuri-identiteetin kehittyminen	16
3.4 Lapsen kulttuuri-identiteetti kahden kulttuurin perheessä.....	17
3.5 Kaksikulttuurisen lapsen itsetunto.....	18
3.6 Varhaiskasvatusikäisen lapsen toimijuus ja osallisuus	19
4 TAIDEPAJOJEN MENETELMÄT JA MALLINNUS	22
4.1 Taidelähtöiset menetelmät.....	22
4.2 Taidepajojen mallinnus työelämäyhteistyökumppanille	25
5 OPINNÄYTETYÖN PROSESSI	27
5.1 Yhteistyökumppani Familia ry	27
5.2 Ennen pajojen toteutusta.....	27
5.3 Ensimmäinen paja. Meidän perheemme sukupuu	30
5.4 Toinen paja. Koti ja kaksi kulttuuria	34
5.5 Kolmas paja. Kulttuurini T-paidassa	36
5.6 Neljäs paja. Perhe toiveiden niityllä	38
6 ARVIOINNIN TULOKSET	40
6.1 Taidepajojen arviointi	40
6.2 Osallistujien palaute	40
7 POHDINTA	45
7.1 Sosionomin (AMK) kompetenssit ja ammatillinen kasvu.....	45
7.2 Varhaiskasvatuksen opettajan kompetenssit ja ydinosaaminen.....	47

7.3 Eettisyys ja luotettavuus.....	49
7.4 Johtopäätökset ja kehittämisideat.....	50
LÄHTEET	54
LIITE 1. Ilmoitus tulevista taidepajoista.....	60
LIITE 2. Kirje ilmoittautuneille perheille.....	61
LIITE 3. Palautekyselyitä lapsille ja aikuisille suomeksi ja englanniksi.....	65
LIITE 4. Meidän perheemme sukupuu -pajan teoksia.....	66
LIITE 5. Koti ja kaksi kulttuuria -pajan teoksia	66
LIITE 6. Kulttuurini T-paidassa -pajan teoksia	67
LIITE 7. Perhe toiveiden niityllä -pajan teoksia.....	67

1 JOHDANTO

Varhaiskasvatusiässä lapsen yksilöllinen identiteettiä ei ole vielä alkanut, mutta sille on mahdollista luoda pohja. Erityisesti etnisiin vähemmistöihin kuuluville lapsille tietoisuus omasta taustastaan on tärkeä. Heidän on samastuttava positiivisesti omaan etniseen ryhmäänsä pystyäkseen luomaan myönteisen ja selkeän kansallisen identiteetin eli identifioimaan itsensä osaksi suurempaa, maan väestön muodostamaa kokonaisuutta. Ne lapset, jotka ovat positiivisesti samastuneet sekä vähemmistön että valtaväestön edustamaan kulttuuriin, yleensä arvostavat näitä molempia ollen niistä ylpeitä. Pienten lasten tietoisuus omasta etnisyydestään on vielä rajoittunutta ja tarvitsee tukea ja kokemuksia päästäkseen kehittymään. (Benjamin 2014, 76.)

Opinnäytetyömme tavoite oli kehittää taidelähtöisiä työpajoja varhaiskasvatusikäisille lapsille heidän kulttuuri-identiteettiä tukemiseksi lasta innostavalla tavalla ja lapsilähtöisyyteen pyrkien. Taidepajojen kohderyhmänä olivat varhaiskasvatusikäiset lapsiperheet, joissa vanhemmat ovat syntyneet eri maissa ja joiden kulttuuri-identiteetit siten poikkeavat toisistaan. Kohderyhmän valinta määritteli pajojen sisällön ja pajojen suunnittelussa huomioimme, miten pajat toimivat niin vanhempien kuin lasten näkökulmasta. Opinnäytteessä näkyy myös kahden opinnäytetyöryhmämme opiskelijan suuntautuminen varhaiskasvatuksen opettajiksi.

Tavoitteenamme oli lapsen kulttuuri-identiteetin vahvistaminen taidelähtöisellä tavalla, joka helpottaa lapsen pitkäkestoista identiteettiä myöhemmin sekä kasvattaa perheiden tietoisuutta heidän lapsensa kaksikulttuurisesta identiteetistä. Taidetyöpajamme välitön vaikutus sijoittuu kuitenkin lapsen varhaiseen vaiheeseen, jolloin hän on vielä hyvin riippuvainen vanhempiensa suhtautumisesta omaan kulttuuri-identiteettiinsä ja heidän tavastaan toteuttaa sitä arjessa.

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli suunnitella, ohjata ja arvioida mallinnettu taidepajakokonaisuus ja kirjoittaa ammatillisesti kehittävä kirjallinen

opinnäytetyöraportti. Huomioimme opinnäytteessämme, että maahanmuuttajiin liittyvää tutkimusta taiteen vaikutuksista identiteetin rakentumiseen, terveyteen ja hyvinvointiin on valitettavan vähän ja sitä toivotaan tehtävän enemmän (Vanhanen 2017).

Opinnäytetyö on muodoltaan toiminnallinen ja kehittämispainotteinen ja se toteutettiin yhdessä kahden kulttuurin perheiden järjestön Familia ry:n kanssa. Opinnäytetyön taidepajaosuus toteutettiin tammi-helmikuussa 2020 järjestämällä kaksikulttuurisille perheille taidepajakokonaisuus Familia ry: n tiloissa. Jokainen paja suunniteltiin teemaltaan itsenäiseksi mutta niin, että neljästä ohjaukerrasta syntyisi perheiden kulttuuri-identiteettiä vahvistava eheä kokonaisuus. Pajoista tehtiin mallinnus Familia ry:n omaan jatkokäyttöön tulevia pajoja varten.

Keskeistä oli lapsen kokemus omasta monikulttuurisuudestaan ja hänen toimijuutensa tukeminen taidelähtöisessä toiminnassa. Perheet saivat myös halutessaan kertoa itsestään, ajatuksistaan ja tunteistaan taidepajoissa. Huoltajat olivat mukana lapsen tukena ja heidän toivottiin saavan myös itse voimavaroja kasvatustehtäväänsä kaksikulttuurisessa perheessään. Taidepajoissamme kaksi kulttuuria tulivat näkyviksi käsitellessämme perheiden kanssa teemoja kuten juuret, koti, etäisyydet ja toiveet. Ohjauksien tavoite oli myös vahvistaa lasten ja vanhempien tervettä itsetuntoa ja oman kulttuurin ymmärtämistä. Tarkoituksena oli tukea myös perheiden hyvinvointia ja mahdollistaa perheiden vertaistapaamiset.

Pajoihin osallistui yhdeksän perhettä, joissa oli kaikkiaan kolmetoista lasta ja kaksitoista aikuista. Kaikki perheet edustivat eri kansallisuuksia. Tavallisimmin pajaan osallistunut vanhempi oli äiti, mutta kahdessa perheessä osallistujina oli sekä isä että äiti.

2 KAKSIKULTTUURISET PERHEET

2.1 Perhe käsitteenä

Aikuinen suomalainen määrittelee perhettä samassa taloudessa asuvilla henkilöillä, joilla on vahva tunneside tai he ovat biologisesti sukulaisia keskenään (Cacciatore 2010, 8–9). Tilastokeskuksen voimassa oleva määritelmän mukaan perheen muodostavat yhdessä asuvat avio- tai avoliitossa olevat tai parisuhteensa rekisteröineet henkilöt ja heidän lapsensa, jompikumpi vanhemmista lapsineen sekä avio- ja avopuolisot sekä parisuhteensa rekisteröineet henkilöt, joilla ei ole lapsia. Perheiksi voidaan yhdistää vain henkilöt, jotka väestörekisterijärjestelmän mukaan asuvat vakituisesti samassa asunnossa. Lapsiperhe on perhe, johon kuuluu vähintään yksi kotona asuva alle 18-vuotias lapsi. (Tilastokeskus, 2014.)

Perheen käsitys ja perheiden asema vaihtelevat maittain ja kulttuureittain. Suurin ero liittyy hyväksytyyn parisuhteen muotoon ja suppeaan tai laajaan perhekäsitykseen. Suomessa ja muissa jälkiteollisissa yhteiskunnissa perinteinen perhemuoto on ydinperhe, jossa asuu vanhemmat ja heidän biologiset lapsensa. (Jokinen 2017, 127.) Monissa muissa kulttuureissa perhe ymmärretään paljon laajemmaksi kokonaisuudeksi kuin Suomessa ja saman katon alla asuvaan perheväestöön saattaa kuulua jopa kolme sukupolvea perheineen (Säävälä 2017,191).

Vaikka ydinperhe on edelleen tyypillisin perhemuoto, muuttuvassa yhteiskunnassamme esiintyy yhä enemmän useita muitakin vaihtoehtoja. Perheen moninaistumista edistävät muun muassa laillisten, uskonnollisten ja moraalisten esteiden vähentyminen (Jokinen 2017, 130). Näin esimerkiksi uusi avioliittolaki mahdollisti avioliiton samaa sukupuolta olevien henkilöiden kesken ja perinteisten perhemuotojen rinnalle on noussut uudenlainen perhemuoto. Myös avioliiton arvostuksen väheneminen, avioerojen lisääntyminen, kasvava maahanmuutto, katastrofit, sodat ja muut yhteiskunnalliset muutokset muokkaavat osaltaan perhettä. Viime vuosikymmenien lisääntyvä

perhesuhteiden kirjo heijastuu tilastokeskuksen perhetyyppien ryhmittelyyn. Sen mukaan perheeksi lasketaan: aviopari ilman lapsia, avopari ilman lapsia, aviopari ja lapsia, avopari ja lapsia, rekisteröity miespari ilman lapsia, rekisteröity miespari ja lapsia, rekisteröity naispari ilman lapsia, rekisteröity naispari ja lapsia, äiti ja lapsia, isä ja lapsia. (Tilastokeskus. Tietoa tilastoista. Käsitteet. P. Perhetyyppi.)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos puhuu myös ydinperheistä ja sitä laajemmista perhekokonaisuuksista, eri kulttuuritaustoista tulevista perheistä, adoptioperheistä, sijaisperheistä, usean kulttuurin perheistä, monikkoperheistä, sateenkaariperheistä, vammaisten lasten tai vanhempien perheistä, leskien, eronneiden tai omasta tahdostaan yksin lapsen saaneiden yksinhuoltajien perheistä ja uusperheistä (THL. Aiheet. Sukupuolten tasa-arvo. Tasa-arvon tila. Perheet ja vanhemmuus. Perheiden moninaisuus).

Perheiden moninaisuus on nykypäivää ja perheiden kirjo laajenee entisestään. Muuttoliike, niin maahantulo kuin maastamuutto, asettaa omalta osaltaan perheen jatkuvan muutoksen tilaan. Kulttuurisesti moninaistuvassa yhteiskunnassa totutusta poikkeavien perhemuotojen määrä kasvaa (Salminen 2017, 151). Maahanmuutto tuo kulttuurit ja perheet lähemmäksi ja yhä useammin eri kulttuurit elävät rinnakkain. Monikulttuuristen perheiden määrää kasvaa ja yhä useampi suomalainen on ensimmäisen tai toisen sukupolven maahanmuuttaja tai elää eri kulttuurista olevan puolison kanssa. Erilaiset perhemuodot ja käsitykset perheestä kohtaavat yhä enemmän saman katon alla. (Haapasalo & Korhonen 2013, 9.)

2.2 Kaksikulttuuriset perheet Suomessa

Tässä opinnäytetyössä kaksikulttuurisella perheellä tarkoitetaan perhettä, jonka vanhemmat tulevat kahdesta eri kulttuureista. Sen seurauksena kaksikulttuuriseen perheeseen syntyneillä lapsilla on kaksi eri kulttuuritaustaa riippumatta siitä, kuinka paljon he ovat kosketuksessa näihin kulttuureihin. Miten nämä kaksi kulttuuritaustaa eletään perheessä ja tavat, miten lapsi myöhemmin toteuttaa niitä tai päättää olla toteuttamatta, on hyvin yksilöllistä.

Tilastokeskuksen vuoden 2018 tilastojen mukaan Suomessa asui vuoden 2017 lopussa 76 626 kaksikulttuurista paria ja perhettä. Suomalaiset solmivat lähes 4300 uutta kansainvälistä avioliittoa vuonna 2017, naiset hieman useammin kuin miehet. Suomalaistaustaisten naisten ulkomailla syntyneistä avo- ja aviopuolisoista 68% tuli vuonna 2017 Euroopasta, 11% Aasiasta ja Oseaniasta sekä 10% Afrikasta. Suomalaistaustaisten miesten ulkomailla syntyneistä puolisoista 65% tuli vuonna 2017 Euroopasta ja 24% Aasiasta. (Del Angel 2019.) Kaksikulttuuristen lasten määrää Suomessa ei ole varsinaisesti tilastoitua, mutta arvion mukaan vuonna 2015 heitä eli Suomessa noin 90 000 (Del Angel 2015, 8).

Vaikka suomalaistaustaisten naisten ja miesten ulkomaalaistaustaisten puolisoiden luku on ollut hieman laskussa viime neljän vuoden aikana, se on pysynyt kuitenkin suunnilleen samansuuruisena 1990-luvun alusta lähtien (Tilastokeskus. Tuotteet ja palvelut. Maahanmuuttajat ja kotoutuminen. Perheet). Tämä viittaa siihen, että suomalaisten perheellistyminen ulkomaalaistaustaisten henkilöiden kanssa on varsin pysyvä ja siten merkittävä ilmiö.

2.3 Vanhemmuus kaksikulttuurisessa perheessä

Monikulttuurisissa perheissä on omat erityiset kuormituksensa ja rikkautensa. Arkipäivässä puolisoiden täytyykin monesti päättää yhteisesti tavoista toimia lasten kanssa, sillä kasvatuskysymyksissä ei ole välttämättä tarjolla tavanomaista, yhteistä tapaa. Kun puoliso edustaa toista kulttuuria, onkin tärkeää oppia tuntemaan oman puolisonsa lapsuuden taustoja, jotta voi joustavasti ymmärtää toisen tapaa toimia. (Oksi-Walter, Roos & Viertola-Cavallari 2009, 97–98.) Kulttuuriset erot lastenhoidossa ja kasvatuksessa liittyvät ympäristön resursseihin ja vaatimuksiin sekä yhteisön arvoihin ja uskomuksiin. Siksi lasten kasvatusta ei voi pitää sattumanvaraisena vaan se on osa välttämätöntä sopeutumista ympäristöön. (Kuittinen & Isosävi 2013, 79–81.)

Kaksikulttuurisissa perheissä ainakin toiselle vanhemmalle maa, jossa hän asuu, ei ole hänen kotimaansa. Maahanmuutto muuttaa siten myös vanhemmuutta. Toiseen maahan muuttaneen vanhemman edessä on haastava tehtävä: Miten olla vanhempana uudessa yhteiskunnassa? Vanhempana oleminen "peritään" omasta lapsuudesta ja vanhemmuuteen vaikuttaa voimakkaasti oman lapsuuden aikuisten roolit, suku, elämäntilanne ja ympäristö. Haasteena on, että yhteiskunnassa arvostetut ja hyväksytyt asiat, kasvatustavat ja puolison roolit vaihtelevat eri maissa ja kulttuureissa. Maahanmuuttajavanhemman kosketuspinta omaan lapsuuteensa perustuu omaan kokemukseen täysin toisenlaisessa yhteiskunnassa ja kulttuurissa. Lapset taas omaksuvat yleensä hyvin nopeasti valtakulttuurin normit ja tavat varhaiskasvatuksessa tai koulussa. Vanhemmuus joutuu koetukselle, kun kasvava lapsi alkaa kyseenalaistamaan vanhempensa mielipiteet ja auktoriteetit. (Del Angel 2018.)

Uuden kulttuurin ympäröimänä, mahdollisesti puutteellisella kielitaidolla, toisesta kulttuurista tulleen vanhemman voi olla erityisen vaikea todistaa lapsilleen omaa pätevyyttään elämäntapojen ja tietojen opettajana. Lasten turvallinen kehitys edellyttää kuitenkin hyvää, vahvaa ja toimivaa vanhemmuutta. Sen varmistamisen kannalta on erityisen tärkeää, että maahan muuttanut isä tai äiti osallistuu uuden yhteiskunnan toimintaan, luo yhteyksiä ympäröivään yhteisöön ja on tietoinen ulkopuolisesta maailmasta, jossa lapsi viettää aikaansa, jotta osaisi ohjata lastaan tekemään oikeita valintoja. Tämä kaikki edesauttaa toteuttamaan hyvää vanhemmuutta, pitää yllä kiintymyssuhdetta lapseen, estää lapsen syrjäytymistä, kritiikitöntä valtakulttuurin ihailemista ja perheen toisen kulttuurin väheksymistä. (Del Angel 2018.)

Useammat vanhemmat haluavat antaa lapsilleen saman, minkä he itse ovat kokeneet ja saaneet omassa lapsuudessaan. Asuessaan toisessa maassa, heillä ei ole ympäristön kulttuurista tukea kasvatuksessa, joten kulttuurin siirtäminen voi katketa tai ainakin katkeilla (Tikka 2004, 35). Teija Järvenpään mukaan perheen vähemmistökulttuurin välittymisen täytyy olla melko suunnitelmallista ja tietoista, jotta lapsi voi omaksua molemmat puolet kulttuuritaustastaan yhtä vahvoina ja samanarvoisin. Toisen kulttuurin tapojen ja piirteiden ylläpitäminen on enemmän ulkomaalaistaustaisen vanhemman vastuulla. (Järvenpää 2011.)

Perheen toinen kulttuuri, joka välittyisi vanhemman kotimaan kulttuuriympäristössä lapselle automaattisesti, voidaan joutua järjestelmällisesti tuottamaan, jotta maahan muuttanut vanhempi voisi tarjota lapselleen mahdollisuuden integroida toista kulttuuria osaksi hänen kulttuuri-identiteettiään.

Tapoja integroida toinen kulttuuri perheen arkeen voivat olla mahdollisuuksien mukaan matkat maahan muuttaneen vanhemman kotimaahan, hänen äidinkieltä puhuminen perheen arjessa, hänen kielellään lukeminen tai laulaminen tai lastenohjelmien katsominen yhdessä maahan muuttaneen vanhemman äidinkielellä. Varhaiskasvatukseen lapsen yhteyttä toisessa maassa asuviin perheenjäseniinsä tai sukulaisiinsa voidaan tukea esimerkiksi sosiaalisen median ja internetyhteyden avulla, jos sellainen yhteydenpito on mahdollista. Myös toisessa maassa asuvien perheenjäsenten ja sukulaisten vierailut Suomessa tai muu yhteydenpito ovat tapoja integroida perheen toista kulttuuria lapsen ja perheen arkeen.

Sopeutuminen uuteen kulttuuriin ja yhteiskuntaan edellyttää paljon koko perheeltä mutta eniten maahan muuttaneelta vanhemmalta. Maahanmuuton alussa vanhemmalla voi olla suuria haasteita osallistua tasavertaisena perhettä koskevaan päätöksentekoon ja lapsen kasvatukseen. Voimavaroja kuluttavat uuden kielen opetteleminen sekä uuden työpaikan löytäminen. Sosiaaliset verkostot voivat tuntua hyvin puutteellisilta. Virallisten asioiden hoito uudessa kotimaassa on kuluttavaa. Tasavertaista vanhemmuutta on hyvä tukea. Keskustelu ja toisen odotusten ja lähtökohtien ymmärtäminen arjessa on paras lähtökohta vanhemmuudelle. Jokainen perhe on yksilöllinen. Tasavertaisessa vanhemmuudessa vastuu jakautuu kuitenkin tasaisesti ja yhteisymmärryksessä. Siinä molemmat vanhemmat kokevat tulevansa arvostetuiksi. (Del Angel 2018.)

Tasavertaiset puoliset tarjoavat lapsilleen turvallisen ja kulttuurisesti rikkaan kasvuympäristön. Kaksikulttuurisilla lapsilla tulee olla oikeus molempien vanhempiensa kieleen ja kulttuuriin. (Oksi-Walter ym. 2009, 175.) Suomen yhteiskunta arvostaa tasavertaista vanhemmuutta, molempien vanhempien sitoutumista lapsen hoitoon ja kasvatukseen ja mahdollistaa sen erilaisten perhetukien, lapsilisän, äitiyspäivärahan ja kotihoidontuen myöntämisellä.

Kotouttamistyössä tulee kiinnittää huomiota molempien vanhempien osallisuuteen perheen asioiden hoidossa, mikä tarjoaa heille kulttuurisen ympäristön lukutaitoa. (Väestöliitto. Lasten kasvatuksesta ja vanhemmuudesta. i.a.) Huomioimme tässä opinnäytteessä toisaalta myös sen, että yhä useampi perhe on läpikäynyt eron ja toisaalta on moninaisia syitä miksi perheet saattavat ajautua myös asumaan eri maissa, kaukana toisistaan.

3 IDENTITEETTI, ITSETUNTO JA TOIMIJUUS

3.1 Kulttuuri-identiteetti

Kulttuuri-identiteetti käsitteenä, kuten myös sen osat kulttuuri ja identiteetti, ovat monisyisiä. Kulttuuri-identiteetti on teoreettisesti määritelty eri tiedesuunnista käsin. Colen ja Packerin (2011) kehityspsykologisen määritelmän mukaan, kulttuuri on menneestä, inhimillisestä toiminnasta peritty arvojen paljous. Arvojen paljous välittyy rituaalien, uskontojen ja tapojen kautta, joiden avulla käsittelemme maailmaa yleisellä tasolla. Nämä rituaalit, uskonnot ja ymmärtämisen tavat ohjaavat hyväksytyihin tunnetilojen ja käyttäytymisen tapoihin. Thommen ja Wettsteinin (2010) mukaan kulttuuri rakentuu yhteisesti sekä yksilön psyykkisestä että sosiaalisen viestinnän järjestelmästä. (Boyer 2012, 153–154.)

Kulttuurintutkija ja sosiologi Stuart Hall kuvaa kulttuuria yhteisten merkitysten järjestelminä, joita käytämme saadaksemme selvyyttä maailmasta. Yhteinen merkityskartta antaa meille tunteen yhteisestä identiteetistä ja kuulumisesta yhteisöön. Kyetessämme asemoimaan itsemme johonkin yhteisten merkitysten kentässä, tunnemme oman identiteettimme. Näin kulttuuri on eräs keskeisimmistä identiteetin muodostamisen, ylläpitämisen ja muuttamisen tavoista. (Hall 2003, 85.)

Talibin ja Lipposen (2008, 161) mukaan yksilön identiteetti muodostuu sekä yksilöllisestä että kollektiivisesta ulottuvuudesta. Identiteetin kollektiivinen ulottuvuus voi tuottaa yksilölle ongelmia etenkin silloin, kun se poikkeaa valtakulttuurista. Yksilö muokkaa identiteettiään dialogissa ympäristön kanssa.

Äidinkieli on keskeisellä sijalla kulttuuri-identiteetin kehittymiselle. Identiteetin kehitys nähdään subjektiivisena ja elinikäisenä prosessina. Kulttuuri-identiteetti muokkaantuu samaistumiskohteiden ja elämäkokemusten avulla. Se ei ole siis valmiina meissä tai muuttumaton. Identiteetin löytäminen on yksilön

henkilökohtainen haaste. Identiteetin kehitys kuitenkin noudattaa eräänlaista universaalia kaavaa. (Benjamin 2014, 57.)

Sosiaalipsykologi Caroline Howarth korostaa tutkimuksessaan ympäristöltä tulevien viestien, väittämien ja tulkintojen vaikutusta yksilön identiteetin rakentumiselle. Identiteetit kehitetään ja myös kiistellään jatkuvasti representaatioiden avulla. Tämä tapahtuu muiden ihmisten tekemien representaatioiden kautta niistä sosiaalisista ryhmistä, joihin koemme itse kuuluvamme. (Howarth 2007, 20.) Representaatio voi olla mielikuva, kielikuva, symboli tai muu vastaava (Kielitoimiston sanakirja. Representaatio). Tässä yhteydessä muiden representaatio jostakin tietystä ryhmästä voi tarkoittaa ryhmän ulkopuolella olevan väitettä esimerkiksi ryhmän jäsenten ulkonäöstä, toiminnasta tai heidän olemuksestaan. Howarth tutkii myös identiteetin rakentumista kulttuurienvälisessä kontekstissa. Tutkimuksessaan hän tuo identiteetin rakentumisen rajoitukset, identiteetin ei neuvoteltavissa olevat, "välttämättömät" puolet esiin. (Howarth 2007, 1, 18–20.) Identiteetit ovat samaan aikaan muiden meille asettamia ja meidän omia määritelmiä itsestämme (Haikkola 2012, 39).

Monikulttuuristen järjestöjen tarjoama ryhmä- ja vertaistoiminta muodostaa tässä yhteydessä tärkeän tilan, jossa väitteet ja asenteet enemmistöstä poikkeaviin ryhmiin vaikuttavat mahdollisesti vähemmän. Tämä tila ei ole kuitenkaan irrallaan muusta yhteiskunnasta ja vaikka ymmärrys toisia kulttuureja kohtaan on oman poikkeavan kokemuksen kautta todennäköisesti suurempi, kulttuurien välisessäkin tilassa törmätään ennakkoluuloihin ja asenteisiin muita ryhmiä kohtaan.

Kulttuurikäsitettä voi lähestyä elämäntapana, johon yksilö yhteisönsä myötä sosiaalistuu ja jota hän myös aktiivisesti muokkaa. Kulttuurit voi hahmottaa paljolti myös yksilöllisiksi kokemuksiksi ja tavoiksi tehdä merkitykselliseksi maailmaa ja toimia siinä. Yksilö aktiivisesti muovaa omaa kulttuuri-identiteettiään ja suhdettaan kulttuureihin. Kulttuuri-identiteetit ovat jatkuvan muutoksenalaisia ja moniulotteisia. Ne ovat jotakin, mitä ei voi sellaisenaan ja muuttumattomana koskaan tavoittaa, vaikka niitä voi tarkastella ikään kuin otoksena

tutkimushetkellä. (Vesamäki 2016, 13.) Samalla tavalla näemme lasten taidetyöpajojen teoksissa heidän sen hetkisen käsityksensä omasta identiteetistään. Toisaalta taideteos voi ehkä sekä varastoida että ennustaa visuaalisuutensa ja taiteellisen laatunsa kautta äly- ja tunnetietoa tekijänsä identiteetistä ja hänen käsityksestään itsestään. Teos ei rajoitu pelkästään nykyhetkeen, vaan kertoo myös tekijänsä moninaisista entisistä ja tulevista identiteeteistä.

3.2 Kahden kulttuurin identiteetti

Tässä opinnäytetyössä määritellään kaksikulttuuriseksi perheiksi perhe, jonka aikuiset ovat kotoisin kahdesta eri maasta. Tämän aika kapean määritelmän lisäksi, kaksikulttuuriseksi yksilöiksi voi mieltää myös ihmisiä, jotka ovat sisäistäneet vähintään kaksi kulttuuria. Berryn (2003) ja Padillan (2006) mukaan kaksikulttuuriset yksilöt voivat olla maahan muuttaneet, pakolaiset, alkuperäiskansojen edustajat, etniset vähemmistöt tai yksilöt, joilla on kaksi etnisyyttä. Kaksikulttuuriset yksilöt voivat olla myös valtaväestön edustajia, jotka ovat eläneet ulkomailla tai omassa etnisessä yhteisössään. Myös ihmiset, jotka ovat eläneet kulttuurienvälisissä parisuhteissa voivat olla kaksikulttuurisia. Tarkemmin sanottuna, kaksikulttuuriset yksilöt ovat ihmisiä, jotka ovat altistuneet kahdelle kulttuurille ja jotka ovat näin ollen sisäistäneet kahta kulttuuria. Kaksikulttuuriset yksilöt voidaan nähdä avaimina kulttuurin ja identiteetin dynamiikan paljastamiselle. (Huynh, Nguyen & Benet-Martínez 2011, 828.)

Monikulttuuristen lasten identiteetin erityisyyttä on alettu ymmärtämään tarkemmin vasta viime vuosikymmeninä. Ongelmakeskeisessä lähestymistavassa 1930–1970 -luvuilla ajateltiin lapsen jäävän kahden kulttuurin väliin. Tasa-arvoisen lähestymistavan aikana 1970–1990 -luvuilla oletettiin, että yksi- ja kaksikulttuuriset lapset käyvät läpi keskenään samat vaiheet. Myöhemmin havaittiin kuitenkin teorian ja tutkimuksenkin valossa, että kaksikulttuurisen lapsen identiteetin muodostaminen käy läpi erilaisia vaiheita kuin yhden kulttuurin kasvatilla. (Oksi-Walter ym. 2009, 137–138.)

Talibin ja Lipposen (2008) sekä Kuusiston (2011) mukaan maahanmuuttajataustainen, kulttuurivähemmistöön kuuluva nuori joutuu tekemään kaksinkertaisen työn aikuistuessaan, sillä hänen täytyy löytää oma identiteettinsä perheensä ja valtaväestön välisestä tilasta (Benjamin 2014, 97). Kaksikulttuuristen lasten siirtymisen nuoruuteen on samansuuntainen prosessi, vaikka sosiaalistuminen kahteen kulttuuriin tapahtuu perheen sisällä.

Kotimaan vaihtuminen uuteen maahan merkitsee monien jäähyväisten jättämistä. Kaikilla maahanmuuttajilla on siis yhteinen kokemus muutosta elämää kuormittavana kokemuksena. Kaikki arkiset, tutut tavat, normit ja arvot ovat vaarassa hämärtyä ja omaan identiteettiin olennaisesti kuuluvat asiat kuten jopa oma ammatti voi tulla menetetyksi. (Schubert 2013, 63.) Vanhempi joutuu käsittelemään vaativia, uusia haasteita elämässään ja se voi viedä voimavaroja perhe-elämältä. Näin ollen stressaavat kokemukset voivat olla riski myös vanhemman vaikutuspiirissä olevalle lapselle. Maahanmuuttajat kärsivät tutkitusti myös useammin psyykkisistä ongelmista valtaväestöön verrattuna. Tästä huolimatta maahanmuuttajien, erityisesti naisten, hakeutuminen mielenterveyspalvelujen piiriin on vähäisempää kuin valtaväestöllä vaikka tarve olisi heillä vastaavasti muita suurempi. (Schubert 2013, 72.)

Perinteiset kulttuuriin sidotut identiteetit eivät enää automaattisesti periydy sukupolvelta toiselle. Maahanmuutto muuttaa perinteistä yhteiskuntaa monikulttuurisemmaksi. Kielellisten ja kansallisten erojen tasoittuessa myös perhemallit monipuolistuvat kaksikulttuuristen avioliittojen myötä. Kieli- ja kulttuuriperintö ei enää siirry vanhemmilta lapsille yhtä itsestään selvästi kuin aiemmin. Kulttuuri-identiteetti on käsitteenä ristiriitainen, sillä ”kulttuuri” viittaa monien jakamaan laajaan kokonaisuuteen, kun taas ”identiteetti” on jotain hyvin henkilökohtaista ja ainutkertaista. Kulttuuri-identiteetti voi tarkoittaa kansallisuutta, ryhmäjäsennyttä, etnistä tietoisuutta tai näiden kaikkien yhdistelmää. (Benjamin 2014, 58, 63–64.)

Psykologi Jerome Brunerin mukaan valtakulttuuri koostuu kulttuurin yleisten arvojen ja tapojen lisäksi myös alakulttuurien identiteeteistä. (Sava & Vesanen-Laukkanen 2004, 59). Marginaalisuus ei enää kanna nykytieteessä negatiivista

arvoa. Terminä se merkitsee elämistä kulttuurisen elämäntyylin rajoilla, missä kaksi tai useampi kulttuuria kohtaavat. Kohtaaminen voi johtaa koteloitumiseen tai luovaan konstruktiviseen marginaalisuuteen. Kumpikaan ei ole sopeutumattomuutta. Marginaalisuus onkin siis toiseutta, ei syrjäytymistä. (Sava & Vesänen-Laukkanen 2004, 160.)

Luovassa marginaalisuudessa yksilö työstää monikulttuurista identiteettiään suhteessa vaihteleviin kulttuurisiin konteksteihin. Tällöin hän osaa toimia joustavasti erilaisissa kulttuurienvälisissä tilanteissa. Erilaisia kulttuureja kokenut henkilö osaa nähdä maailman monien kulttuuristen linssien läpi. Hän voi oppia sen lisäksi elämään oman muukalaisuutensa kanssa ja pystyä hyödyntämään sen tuomaa ymmärrystä erilaisuutta kohtaan. (Talib & Lipponen 2008, 89.)

3.3 Lapsen kulttuuri-identiteetin kehittyminen

Pienellä lapsella on jo käsitys siitä, mihin ryhmiin hän kuuluu, onko hän esimerkiksi tyttö vai poika, veli vai sisko. Hän huomaa etnisiä ärsykeitä kuten ihonvärin tai kielen ja oppii erottelamaan ketkä kuuluvat samaan ryhmään kuin hän itse. Lapsi oppii tunnistamaan muita etnisiä ryhmiä vasta 7–8 -vuotiaana. (Benjamin 2014, 76–77.) Varhaisessa vaiheessa lapsi samastuu vahvasti vanhempiinsa ja hyväksyy usein heidän välittämänsä elämäkatsomuksen ja arvopohjan kyseenalaistamatta sitä (Familia ry, Duo kirjasto 2013).

Kouluikäinen lapsi on tietoinen omasta etnisyydestään ja hän tiedostaa eroja kodin ja ympäristön välittämässä kuvassa omasta etnisestä ryhmästään mutta etnisyyden tutkiminen ja selkiinnyttäminen tapahtuu vasta nuoruudessa. Nuori pohtii, kuka olen, mihin kuulun ja mistä oma paikkani löytyy. Nuoruudessa alkaa tutkimusmatka omaan itseeseen, jossa nuori luo perustan kuulumisen tunteen syntymiselle. Tunne kuulumisesta ryhmään edesauttaa myönteisen asenteen kehittymistä omaa mutta myös toisia ryhmiä kohtaan. (Benjamin 2014, 77–83.)

Tunne kuulumisesta voi olla myös kokemus siitä, että on muita, jotka elävät päivittäin useamman kulttuurin vaikutuspiirissä. Monikulttuurisilla yhdistyksillä on tässä vertaistuen mahdollistajana tärkeä rooli. Yksilö voi tuntea kuuluvansa siellä enemmistöön, eikä hän edusta pääsääntöisesti poikkeusta, kun kyse on kulttuuri-identiteetistä tai alkuperästä. Tutkimuksissa (Jourdan 2006; Kiang & Fuligni 2008; Juang & Syed 2010; Navarrete & Jenkins 2011) yhdistetään selkeää tietoisuutta omasta identiteetistä hyvään itsetuntoon, tyytyväisyyteen ja onnellisuuden tunteisiin sekä vähäisempään masentuneisuuteen ja yksinäisyyteen (Benjamin 2014, 83).

3.4 Lapsen kulttuuri-identiteetti kahden kulttuurin perheessä

Kulttuuri vaikuttaa kaikkiin ihmisiin koko elämän aikana. Lapsen identiteetin rakentuminen on hyvin kulttuurisidonnaista. Kulttuuri-identiteetti rakentuu arjessa ja ympäristössä, jossa on lapsella lupa leikkiä, osallistua oman arjen rakentamiseen, tulla kuulluksi, ymmärretyksi ja hyväksytyksi omana itsenään. (Lahtinen 2014, 178.) Kulttuuriperinnön siirtäminen auttaa lasta ymmärtämään omia juuriaan (Rajala 2014, 192).

Kaksikulttuurisessa perheessä on läsnä molempien vanhempien oman kulttuurin historia, arvot, normit, perinteet ja kieli. Tällaisessa perheessä lapsen juuret ovat molemmissa kulttuureissa, ja hänellä on paljon valinnanvaraa oman identiteettinsä rakentamisessa. Kaksikulttuurisessa perheessä lapsi samaistuu jompaankumpaan kulttuuriin osittain ja saattaa poimia yhdestä kulttuurista esimerkiksi perinteet ja toisesta vaikkapa kielen. (Iranta 2011, 5.)

Jourdanin (2006) sekä Juangin ja Syadin (2010) mukaan kotiympäristössä lapselle välittyy kuva omasta yhteisöstään ja kulttuuristaan. Jos tämä kuva on myönteinen, lapsi oppii suhtautumaan etnisyyteensä luottavaisesti. Tämä edistää lapsen positiivista samastumista ryhmään ja tukee hänen oman identiteettinsä löytämistä myöhemmin nuoruudessa. (Benjamin 2014, 79.)

Se miten ihminen itse kokee kaksikulttuurisuutensa on hyvin yksilöllistä. Kaksikulttuurisuus voi näyttäytyä niin luonnollisena osana ihmisten elämää, ettei siihen edes kiinnitetä huomiota. Toisinaan kaksikulttuurinen ihminen joutuu ajattelemaan oma kulttuuri-identiteettiään ja kulttuurin henkilökohtaista merkitystä keskivertoa enemmän. Osa heistä kokee olevansa nimenomaan kaksikulttuurisia, kun taas toiset kokevat edustavansa vain joko toista tai ei kumpaakaan kulttuuriaan. Jompikumpi kulttuuri saattaa kontekstista riippuen painottua toista enemmän. Kaksikulttuurisuus itsessään ei ole identiteetin kannalta ainoa merkittävä tekijä ja kaksikulttuuriset voivat ajatella itseään mieluummin ihmisenä kuin jonkin kulttuurin edustajana. Se, kuinka läheiseksi kulttuurit tai niiden merkitys itselle koetaan, vaihtelee suuresti tilanteesta riippuen tai yksilöittäin. (Vesamäki 2016, 34–39.)

3.5 Kaksikulttuurisen lapsen itsetunto

Itsetunto on käsitteenä haastava ja sitä kuvataan monella eri tavalla. Päivi Niemi määrittelee itsetunnon oman arvon ymmärtämiseksi ja kohtaamiseksi sekä itsensä tuntemiseksi ja hyväksymiseksi (Niemi 2008,8). Hyvä itsetunto tukee lapsen terveyttä ja kehitystä (Bhatia & Wiitakorpi 2005, 5).

Itsetunnoltaan vahva lapsi hyväksyy itsensä sellaisena kuin hän on. Hän on avoin, tulee hyvin toimeen erilaisten ihmisten kanssa, luottaa omiin kykyihinsä ja näkee myös puutteensa. Lapsi, jolla on heikko itsetunto, epäilee omia voimiaan ja kykyjään selviytyä. Näin ollen lapsi, jolla on hyvä itsetunto pärjää elämässä paremmin ja pääsee helpommin eteenpäin. (Cacciatore, Korteniemi-Poikela & Huovinen 2008,12–14.)

Lapsen itsetunto kehittyy vuorovaikutuksessa ja lapsuusvuosien merkitys itsetunnon kehittymisessä on suuri. Nämä vuodet ovat lapsen minäkuvan rakennusvuosia ja vaikuttavat koko elämän ajan. Myöhemmin tulevat tapahtumat asettuvat lapsuuden kokemusten päälle. (Cacciatore ym. 2008, 43.)

Bhatia ja Wiitakorpi (2017, 3) lajittelevat monikulttuurisuuden ja maahanmuuton itsetunnon kehitystä uhkaaviksi tekijöiksi. Kahden kulttuurin välimaastossa elävällä lapsella on erikoinen kulttuurinen asema, sillä hänen juurensa ovat molempien vanhempien kulttuureissa. Niihin sopeutuminen on pitkäaikainen prosessi, joka onnistuneena tukee lapsen itsetuntoa. Kaksikulttuurisella lapsella on suuri riski kohdata ennakkoluuloja, syrjintää tai rasismia, jotka ovat hyvinvointia ja itsetunnon kehittymistä uhkaavia tekijöitä. Kieliongelmat saattavat myös vahingoittaa lapsen itsetunnon kehitystä.

Eheän identiteetin saavuttaminen on palapelin tekemistä. Taiteellinen luomistyö voi olla käytännönläheinen itsensä määrittelytapa ja keino konkretisoida tai myös abstrahoida paloja. Yhteys omaan minuuteen löytyy mielikuvitusta apuna käyttäen. Taiteen avulla voi tunnistaa marginaalisuudenkin voimavaraksi. (Sava & Vesänen-Laukkanen 2004, 163–164.)

3.6 Varhaiskasvatukseen lapsen toimijuus ja osallisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan varhaiskasvatukseen tehtäviin kuuluu lasten kehittyvien osallistumisen ja vaikuttamisen taitojen tukeminen sekä kannustaminen oma-aloitteisuuteen. Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten vaikuttamisen ja osallistumisen taitoja. Kasvattajien tulee huolehtimaan siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. (Opetushallitus 2018, 26-27.) Osallisuus ja osallistuminen on lasten keskinäinen sekä lasten ja kasvattajien välinen vuorovaikutuksen perusajatus. Lasten osallisuus on osa lapsikeskeisen kasvatustradition pedagogiikkaa. (Virkki 2015, 152.)

Lasten toimijuus ilmenee osallisuutena, kyknä esittää aloitteita ja mielipiteitä, taitona pyytää apua, luoda uusia ideoita ja ajatuksia sekä tunteena siitä, että lapsi voi vaikuttaa oppimisympäristöönsä ja omaan oppimiseensa. Lasten käsitys omasta toimijuudestaan vaikuttaa heidän osallisuutensa rakentumiseen. Lasten toimijuus liittyy lasten ja heidän toimintaympäristönsä keskinäiseen

vuorovaikutussuhteeseen, yksilön ja yhteisön kykyyn toimia sekä itse toimintaan. (Virkki 2015, 7, 135-136, 151-152.)

Toimijuus ja osallisuus muodostuvat lasten maailmassa olemisen kokemuksista. Toimijuuden ja osallisuuden suhde on dialoginen ja varhaiskasvatuksen arjessa ne nivoutuvat toisiinsa. Lasten näkökulmasta osallisuus tarkoittaa myös mentaalista kiinnittymistä toimintaan. (Virkki 2015, 23,151-152.)

Osallisuus ajatellaan olevan viime kädessä lapsen oma kokemus merkityksellisestä tilanteesta ja kohtaamisesta arjessa. Osallisuuden kokemus synnyttää lapsessa ilon ja innostuksen tunteita ja luo mielekkään oppimisen ja vuorovaikutuksen tilanteen, johon lapsi sitoutuu intensiivisesti. Lapsen tunnekokemus on hänen osallisuudelleen keskeinen. (Leinonen 2014, 16.) Toiminta, johon lapsi ei kiinnity emotionaalisesti tai jota lapsi ei itse koe merkitykselliseksi, saattaa heikentää lapsen toimintaan sitoutumisen astetta, eikä toiminta tallennu lapsen kokemusvarastoon (Turja 2011, 30; Fonsén, Heikka & Elo 2014, 86).

Päiväkodissa lasten toimijuus on ryhmäilmiö, joka merkitsee sekä yksilön että ryhmän tunnetta siitä, että minä teen tai me teemme asioita, vaikutamme niihin, ne ei vain tapahdu minulle tai meille. Siten lapsen kokemuksella omasta toimijuudestaan on suuri merkitys hänen identiteetin muodostuksessaan, eli siinä, kuka hän on ja keneksi hän haluaa tulla. (Virkki 2015, 7.)

Rainion (2009) ja Gallagherin (2012) mukaan lapsen toimijuudentunne ei aina näy ulkopuoliselle havainnoijalle. Arkiset tilanteet, kuten ystävän auttaminen tai se, että uskaltaa kiipeillä pihan kiipeilytelineessä voivat muodostaa lapselle tärkeät toimijuuden kokemukset. Sen kaltaisilla kokemuksilla on keskeinen ja muokkaava rooli prosessissa, jossa lapsi tulee ymmärtämään itsensä toimijana maailmassa. (Hilppö, Lipponen, Kumpulainen & Rainio 2016, 158.)

Tarja Pääjoen mukaan lapsen taiteellisella toimijuudella tarkoitetaan sitä, missä määrin ja millä tavoin lapsen omalle taiteelliselle ilmaisulle annetaan tilaa ja minkä luontaista taiteellinen toiminta lapsella on. Lapsen toimijuuden

mahdollisuudet määrittyvät ympäristöstä käsin. Myös aikuisjohtoisessa toiminnassa on mahdollista ottaa lapsen taiteellisen toimijuuden toteutumista huomioon ja luoda lapsilähtöistä vuorovaikutustilaa lasten ja aikuisten välille. Kun lapsella on mahdollisuus ilmaista vapaasti itseään taiteen keinoin ja aikuinen ottaa nämä ilmaisut vastaan, syntyy vuorovaikutus, jota määrittää lapsi. Taiteellisessa toiminnassa lapsen tehtävä on ilmaista omaa sisäistä maailmaansa ja jakaa kokemuksia toisten kanssa. (Pääjoki 2017, 109–112.)

4. TAIDEPAJOJEN MENETELMÄT JA MALLINNUS

4.1 Taidelähtöiset menetelmät

Taiteen soveltaminen on kasvanut lähivuosina merkittävästi hyvinvointialoilla. Tänä aikana on vahvistunut tutkimuksellinen näyttö siitä, että taide soveltuu hyvin kommunikaation välineeksi. Taiteen merkitys hyvinvoinnin ja terveyden edistäjänä on saamassa yhä suuremman roolin. Taiteen avulla voidaan selvittää, mikä ihmisille on itsetuntemuksen kannalta vahvistavaa ja voimaannuttavaa. Parhaimmillaan jaetut elämykset edistävät oppimista ja auttavat hahmottamaan monipuolisesti todellisuutta. (THL. Aiheet. Lapset, nuoret ja perheet. Työn tueksi. Menetelmät. Kulttuurihyvinvointi ja taidelähtöiset menetelmät.) Taide voi antaa kokemuksia onnistumisesta ja kehitymisestä, joka itsessään tukee yksilön ja yhteisön hyvinvointia. Taidetoiminnalla yksilö voidaan saada ottamaan enemmän vastuuta omasta elämästään ja se lisää kokemuksia omista vaikuttamismahdollisuuksista. (Hiltunen & Rantala 2013, 33–34.)

Taidelähtöisten menetelmien avulla voidaan edistää vuorovaikutusta ja saada aistit, tunteet ja mieli liikkeeseen. Taide voi auttaa saamaan yhteyden tunteisiin, jotka ovat olleet kosketusta tai käsittelyä vailla. Kyky ilmaista tunteita onkin kiistatta suojaava tekijä lapsen kehitykselle. Taiteellisen toiminnan avulla voi saada symbolisen etäisyyden ja metaforisen suojan itseilmaisulle. Näin voi paljastua jotain sellaista, jolle on ollut vaikea löytää sanoja. Taide edistää myös sosiaalista kasvua ja oppimista sekä omien vahvuuksien tunnistamista. (THL. Aiheet. Lapset, nuoret ja perheet. Työn tueksi. Menetelmät. Kulttuurihyvinvointi ja taidelähtöiset menetelmät.)

Taiteellisen työskentelyn avulla voidaan rentouttaa myös kehoa. Tutkimuksissa on havaittu, että piirtämistä voidaan myös käyttää vaikeiden tapahtumien ja tunteiden käsittelyyn helpottamaan lasten kielellistä ilmaisua. Samalla asioiden palautuessa muistiin ahdistus voi lievittyä. Neurotieteellisissä tutkimuksissa on havaittu, että taideterapeuttisten harjoitteiden avulla voidaan jopa korjata varhaisia lapsen ja hoivaajan kiintymyssuhteissa tapahtuneita vaurioita.

Taiteellisen toiminnan ei-kielellisillä ominaisuuksilla katsotaan olevan yhteys varhaisiin suhteissa olemisen tiloihin ja näin ollen ne tarjoavat aivoille tilaisuuden luoda uusia malleja. (Malchiodi 2010, 34–37.)

Taide auttaa jakamaan kokemuksia ja lisää toisten kokemusten arvostamista. Taide voi edistää kotoutumista ja tasavertaista kulttuurien välistä kohtaamista. Taiteellinen toiminta voi auttaa tuottamaan uutta todellisuutta. Osallistavan taiteen prosesseissa tärkeintä on yhdessä tekeminen, luominen ja kokemuksellisuus. (Vanhanen 2017.) Taiteen voima on sen kyvyssä aktivoida ihmisen kaikkia aisteja. Taide tulkitsee tekijänsä omaa elämää ja voi auttaa palauttamaan mieleen tärkeitä muistoja ja tunteita. Se vaikuttaa myönteisesti terveyteen. Jokainen tulkitsee, kokee ja aistii taiteellisen kokemuksen aina omalla tavallaan. (Itkonen 2011, 10–11.)

Taidetoiminta herättää ja altistaa. Taideteosta tehdessä pohdinnat voidaan saada itsen ulkopuolelle, havaittaviksi, tunnistettaviksi ja siten niitä voidaan käsitellä. Näin taide tuottaa todellisuudesta uudenlaisia tulkintoja, joista voidaan keskustella. (Hiltunen & Rantala 2013, 12, 23.)

Voimaantuminen nopeuttaa kulttuurista ja sosiaalista muutosta. Se lisää elämänhallintaa ja ongelmien ratkaisukykyä. Voimaantuminen poistaa häpeää. Voimaannuttavia tekijöitä ovat muun muassa mielikuvitus, unelmat, sanoittamattomien asioiden näkyväksi tekeminen, oman identiteetin rakentaminen, oman elämäntarinan päähenkilöksi tuleminen, sosiaalinen hyväksyntä ja itsensä näkeminen hyvänä. (Leino 2011, 93–94.)

Kuvataiteellinen työskentely on luonteeltaan moniaistista. Näköaistin lisäksi mukana voi olla liike-, tunto- haju- ja kuuloaisti. Taiteellisella työskentelyllä on havaittu olevan aistimuksellinen ominaisuus palauttaa mieleen muistoja ja yksityiskohtia. Tätä voidaan käyttää apuna esimerkiksi traumaperäisen stressin hoidossa. Positiivisten muistojen aistimuksellinen palauttaminen mieleen voi auttaa määrittelemään uudelleen negatiivisia muistoja. (Maldiochi 2010, 37.)

Taiteellisia menetelmiä hyödyntävässä pajassa on hyvä varata aikaa taustatyölle. On hyvä ottaa selvää, millaisten ihmisten kanssa työskentelee ja keskustella asiasta yhteistyökumppanin kanssa. Voi olla tarpeen perehtyä osallistuvien perheiden kulttuuriin ja erityisiin tarpeisiin. Joskus voi toiminnan kannalta olla silti tärkeämpää lähteä liikkeelle puhtaalta pöydältä siten, että kohtaa ihmiset sellaisina kuin he ohjaustilanteessa ovat. Matkan varrella omia suunnitelmiaan ja ennakkokäsityksiään saattaa myös joutua haastamaan. Ymmärrys ryhmädynamiikan periaatteista voi auttaa ohjaajaa ymmärtämään, mitä ryhmässä tapahtuu ja miksi. Prosessin alussa on erityisen tärkeää osata antaa aikaa ryhmäytymiselle ja tukea positiivisen ilmapiirin syntymistä. Erilaisia tunteita voi nousta pintaan ryhmän eri kehitysvaiheissa. Ohjaajan tulee olla valmis kasvamaan ja kehittymään itse. Tämä edellyttää, että ymmärtää itseään ja tuntemuksiaan vuorovaikutustilanteissa. (Häkkinen 2016, 9.)

On tärkeää miettiä, miten ilmaisee selkeästi itseään ohjaajana. On hyvä käyttää aidosti ”omaa ääntään”. Ryhmää voi kannustaa vuorovaikutukseen esimerkiksi esittämällä avoimia kysymyksiä, rohkaisemalla ja kannustamalla. Ryhmän kuuntelu ja havainnointi vuorottelevat. Kun osallistaa ryhmää, voi arvioida millaisia omia valintoja osallistujat voivat tilanteessa tehdä. (Häkkinen 2016, 8)

Tehtävänannot ohjauksissa on hyvä suunnitella niin, että perhe pääsee työskentelemään omaan elämäkokemukseen pohjautuen. Mielikuvat, symbolit ja univiat antavat esimerkiksi mahdollisuuden lähteä löytöretkelle omaan sisimpään turvallisesti. Samaan aikaan mahdollisuus nähdä muiden työskentelyä ja teoksia voi lisätä yhteenkuuluvuuden tunnetta, auttaa juurtumaan uuteen ympäristöön ja auttaa hyväksymään omaa ja toisen erilaisuutta. (Sava & Vesänen-Laukkanen 2004, 142–146.)

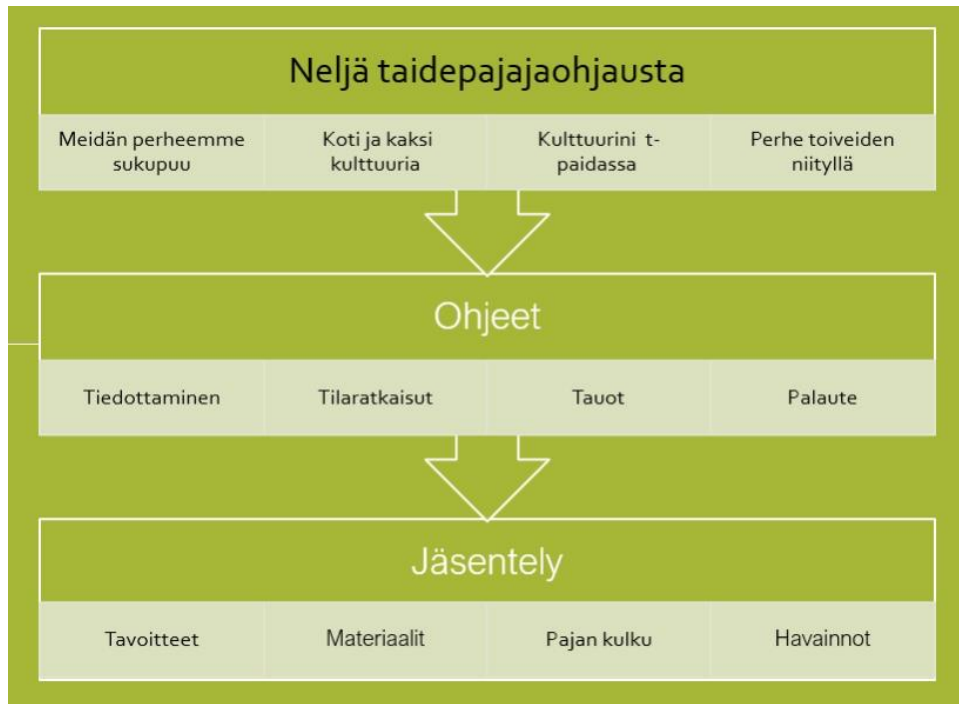
Taidelähtöisessä työskentelyssä kokemus on tärkeää myös jakaa yhdessä. Kun taidetyöskentely on omaelämäkerrallista, aika, kiireettömyys ja rauhalliset työskentelyolosuhteet ovat tärkeitä edellytyksiä kuvien ja tarinoiden syntymiselle. Kun työskentely tapahtuu ryhmässä, on kuvien avaamiset puhumalla koettu tärkeäksi osaksi kokonaisuutta. Jos jakaminen on puuttunut tai siihen on jäänyt

vähän aikaa, prosessin on koettu jääneen keskeneräiseksi. (Sava & Vesanen-Laukkanen 2004.)

Valmiit työt harvemmin tuovat esiin työskentelyn keskeisintä tekijää eli prosessia, johon sisältyvät elämykset ja oppiminen. Lapsilla lopputuloksissa ei välttämättä näe käytettyä aikaa, oivalluksia, oppimista ja nautintoa. Silti työhön on keskitytty ja se on herättänyt runsaasti ajatuksia ja keskustelua. (Ruokonen, Rusanen & Välimäki 2009, 85.)

4.2 Taidepajojen mallinnus työelämäyhteistyökumppanille

Familia ry tilasi meiltä kaksikulttuurisille perheille suunnattujen taidepajojen ohjausta tukevan mallinnuksen. Se sisältää Familia ry:lle suunniteltuja ja toteutettuja pajakertojen ohjausten teemat, tarvittavat materiaalit sekä pajojen alku- ja loppupiirit. Mallinnukseen lisättiin myös vinkkejä, joita syntyi ohjauksien myötä. Pajat ovat tarkoitettuja kaksikulttuurisille perheille, joissa on 3-7 vuotiaita lapsia. Mallinnukseen on koottu yksityiskohtaiset ohjeet neljän eri pajan ohjaamiseksi, joiden teemat ovat Meidän perheemme sukupuu, Koti ja kaksi kulttuuria, Kulttuurini t-paidassa ja Perhe toiveiden niityllä. Familian toiveesta mallinnus on tehty yksityiskohtaisesti, havaintojen ja vinkkien kera, jotta vähemmänkin kokenut vetäjä voi ohjata itsenäisesti vastaavia taidepajoja. Jätimme Familia ry: n käyttöön myös kokemukset siitä, miten pajoissa on onnistuttu ja miten niitä voisi parantaa, varioida ja kehittää edelleen.

KUVIO 1. Taidepajojen mallinnuskaavio

5 OPINNÄYTETYÖN PROSESSI

5.1 Yhteistyökumppani Familia ry

Familia ry on vuonna 1988 perustettu uskonnollisesti ja poliittisesti sitoutumaton yhdistys. Familia ry:n tavoitteena on tukea ihmisten kaksisuuntaista kotoutumista Suomessa. Yhteiskunnallisella tasolla Familia ry pyrkii edistämään tasa-arvoa ja syrjimättömyyttä. Maahan muuttaneiden ihmisten ja kahden kulttuurin perheiden jäsenten kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että yhdistys vaikuttaa heidän yhdenvertaiseen kohteluunsa suomalaisten rinnalla niin lakeja säädettäessä, palveluita suunniteltaessa kuin päivittäisessä arjessa. Yhdistys on johtava kahden kulttuurien perheiden asiantuntija ja edunvalvoja. (Familia ry. Tietoa meistä. Mikä Familia?.)

Familia ry:n tarjoama vertais- ja vapaaehtoistoimintana järjestetty Duo-toiminta on tarkoitettu kahden kulttuurin pareille, perheille sekä kahden kulttuurin suomalaisille. Toimintaa järjestetään valtakunnallisesti ja siihen kuuluvat esimerkiksi Duo vanhempainvalmennus, Duo Äiti ja vauva -ryhmät, Duo Olohuone tapaamiset, erotoiminta ja -neuvonta, isien ryhmä sekä Munduo -nuorisotoiminta.

Duo-toiminnan lisäksi Familia ry tarjoaa suomen kielen ja muun matalan kynnyksen toiminnan kursseja. Tukea ja toimintaa kahden kulttuurin perheille tarjoavat myös hankkeet. (Familia ry. Tietoa meistä. Mikä Familia?.)

5.2 Ennen pajojen toteutusta

Opinnäytetyömme lähtökohtana oli meitä opiskelijoita yhdistävä kaksikulttuurisessa perheessä kasvaminen ja eläminen sekä kiinnostus identiteetin kiinnostus identiteetin vahvistamiseen taidelähtöisten menetelmien avulla. Familia ry mahdollisti meille sen, että ohjaustoiminta kaksikulttuuristen perheiden parissa onnistui. Familia ry:n kontakteilla ja kaksikulttuuristen

perheiden tuntemuksensa avulla tavoitimme perheitä, jotka ovat opinnäytetyömme keskiössä. Tärkeää oli myös Familia ry:n toiveet yhteistyölle. Nämä olivat pajojen aikataulujen sopiminen toimivaksi kokonaisuudeksi, tiedon välittäminen pajojen sisällöstä sekä mallinnusvihko toteutuksen jälkeen. Pajojen sisällön suunnittelun ja budjetin suhteen meillä oli vapaat kädet. Ennen pajoja kävimme keskustelemassa Familia ry:n edustajan kanssa toiminnan tavoitteista ja toiveista. Olimme tietoisesti mukana tukemassa niiden arvojen ja ihanteiden toteutumista, joita yhdistys asettaa toiminnalleen. Familian toiminta perustuu monista eri syistä Suomeen muuttaneiden ihmisten ja kahden kulttuurin perheiden arjen haasteiden tuntemukseen (Familia ry. Tietoa meistä. Kenelle toiminta on tarkoitettu?). Näin ollen myös meidän tavoitteemme oli tukea perheitä voimaan hyvin. Lähtökohta kaikessa toiminnassamme oli, että suunnittelimme, ohjasimme ja mallinsimme taidelähtöistä toimintaa tavalla, joka palvelee Familia ry:tä ja ennen kaikkea sen asiakkaita.

Lähdimme liikkeelle neljän pajakerran suunnitelmasta, jossa taidelähtöisten menetelmien avulla tuemme kaksikulttuurisia perheitä ja erityisesti heidän varhaiskasvatukseen lapsiaan vahvistamaan kulttuuri-identiteettiään. Se, että olemme opiskelijoina suuntautuneet varhaiskasvatukseen ja perhetyöhön loi luontevasti rajat lasten iälle. Kutsuimme toimintaan mukaan perheitä, joissa on 3–7-vuotiaita lapsia. Rajasimme pajaan osallistuvien lasten ikää 3-vuotiaista ylöspäin, koska meidän suunnittelemamme taiteellinen työskentely, joka kytkeytyy identiteetin käsittelyyn, ei soveltuisi luontevasti tätä nuoremmille. Pohdimme ikäkysymystä myös siitä syystä, että emme olleet varmoja vähentäisikö ikärajaus pajojen osallistujien määrää. Priorisoimme kohderyhmän ikäiset lapset, jotta ohjaus voitiin suunnitella juuri heille. Pajoihin kuitenkin osallistui kolme alle 3-vuotiaasta lasta, sillä halusimme tarjota kaikille ilmoittautuneille mahdollisuuden osallistua toimintaan.

Syksyn 2019 aikana meille kertyi paljon ideoita pajojen sisällöistä. Keskeistä oli arvioida, mitkä teemat ja menetelmät palvelisivat lasten oman identiteetin käsittelyä parhaiten. Suunnittelimme pajoja lukemalla aiheisiin soveltuvaa taidekasvatuskirjallisuutta ja -tutkimuksia, intuitiivisesti ja yhdessä teemoja ideoiden.

Taidepajoista tiedottaminen oli tärkeä ja opettavainen osa prosessia. Aloitimme mainostamisen joulukuussa 2019. Jaoimme ilmoituksemme pajoista paikkoihin, joissa oletimme viestimme tavoittavan kohdeperheitä parhaiten (LIITE 1). Työpajoista tiedotettiin Familia ry:n nettisivujen etusivulla ja Familia ry:n luomassa Facebook-tapahtumassa suomeksi ja englanniksi kuukausi ennen ensimmäistä pajaa. Me opiskelijat jaoimme Familian Facebook-tapahtuman omilla Facebook-sivuillamme ja lähetimme yksityisviestinä kutsut pajoihin tutuille kaksikulttuurisille perheille. Pyysimme ystäviä jakamaan Facebook-tapahtuman omilla sivuillaan. Tämän lisäksi jaoimme suomen- ja englanninkieliset mainokset viiteen eri kirjastoon, Kulttuurikeskus Caisaan, Diakonia-ammattikorkeakoulun tiloihin, kauppakeskuksiin sekä kahteen erikieliseen päiväkotiin ja kahteen päiväkotiin, joista tiesimme, että siellä käy kaksikulttuurisia lapsia.

Lisäsimme Facebook-tapahtumaan tiedon mahdollisuudesta ilmoittautua myös vähempään kuin neljään pajaan, koska pajojen aloitusviikon alussa ilmoittautuneita perheitä oli vain kolme. Tiedostimme, että tämä päätös vaikuttaa toiminnan luonteeseen muuttaen sitä suljetusta toiminnasta avoimeksi. Ymmärsimme myös, että tämä muutos tuo omat haasteensa mukanaan. Olimme luoneet maksuttomalle nettisivustolle suomen- ja englanninkielisen ilmoittautumislomakkeen. Pyysimme perheitä ilmoittautumaan niihin pajoihin, mihin he aikovat osallistua. Päätimme myös, että pajoihin voi ilmoittautua toiminnan jo alettua. Meillä oli kokemusta siitä, ettei pilottipajaan tullut osallistujia. Pilottitaidepajan tarkoitus olisi ollut harjoitella yhteisohjausta. Pilottitaidepajaa alettiin kuitenkin mainostaa aivan liian myöhään eli vasta pajaa edeltävänä viikonloppuna.

Taidepajatoiminnan alkaessa meillä oli neljä pajaan ilmoittautunutta perhettä. Lähetimme heille kirjeen, joka sisälsi tietoa pajojen teemoista ja käytettävistä tekniikoista (LIITE 2). Lähetimme osallistujille tietoa viikoittain tulevista pajakerroista ja mahdollisista ennakkotehtävistä, kuten esimerkiksi esineen tuomisesta kotoa pajaan.

Ilmoittautumislomakkeiden kautta saimme tietoomme osallistuvien perheenjäsenten nimet, perheen kotimaat, kotikielet, lasten iät ja toiveet pajatoiminnalle. Tämä auttoi osaltaan meitä pajojen suunnittelussa. Lisäilmoittautumisia tuli vähitellen lähes koko pajajakson ajan. Kaksi perhettä ilmoittautui englanninkielisellä ja kuusi suomenkielisellä lomakkeella. Yksi perhe osallistui ilmoittautumatta. Yksi ilmoittautunut perhe ei tullut paikalle ollenkaan. Osallistujamäärä oli Familia ry:n tilojen ja osallistujien ryhmäkoon kannalta täydellinen. Osallistujien määrä vaihteli neljästä lapsesta ja kolmesta aikuisesta ensimmäisellä pajakerralla kahdeksaan lapseen ja kuuteen aikuiseen neljännellä pajakerralla. Yhteensä pajoihin osallistuivat 13 lasta ja 12 aikuista eri pajakerroilla. Aikuiset olivat pääsääntöisesti lasten vanhemmat ja äidit olivat enemmistössä, mutta yhdellä pajakerralla oli mukana myös yhden lapsen isoäiti. Pajoihin osallistuivat 9 eri perhettä. Näistä kolmestatoista osallistuvasta lapsesta 7 oli poikia ja 6 tyttöjä.

Ohjasimme taidelähtöisiä pajoja tammi-helmikuun 2020 aikana. Jokainen taidepaja kesti kaksi tuntia ja ne toteutettiin peräkkäisinä lauantaina klo 11–13. Aika määrittyi Familia ry: n kanssa neuvottelemalla ja arvioimalla milloin perheillä on parhaiten aikaa osallistua pajoihin. Keskipäivällä lapset ovat yleisesti ottaen virkeitä. Varasimme jokaiseen pajaan aikaa myös ennakovalmisteluihin, jälkisiivouksiin ja omien arviointien tekoon.

KUVIO 2. Taidepajojen teemat

5.3 Ensimmäinen paja. Meidän perheemme sukupuu

Ensimmäisen pajamme teema oli Meidän perheemme sukupuu. Pajan tarkoituksena oli askarrella yhdessä perheen sukupuu, jonka avulla perheenjäsenet voivat konkreettisesti nähdä suvun ja perheen vaiheita ja

historiaa. Pajaan osallistui 4 lasta ja 3 aikuista. Tämän pajan suunnittelusta ja toteutuksesta vastasi Natalia Särkkä.

Pajaa varten teimme suunnitelman työskentelyn kulusta ja hankimme tarvittavat materiaalit. Käytössä oli muun muassa maaleja, tusseja, puuvärejä, kartonkeja, valmiiksi leikattuja puun lehtiä nimiä varten ja tyhjiä nimilaattoja. Tulostimme A1-arkille esimerkkejä erilaisista sukupuista herättämään osallistujien inspiraatioita. Toisessa samankokoisessa julisteessa oli esillä erilaisia ja erikokoisia perheitä.

Saavuimme Familiaan tunti ennen pajan aloitusta laittaaksemme tilan ja tarvikkeet valmiiksi. Työskentelytilana toimi keittiö kokonsa ja valaistuksensa vuoksi. Käytössäimme oli myös Familian olohuone, jossa oli mahdollisuus viettää aikaa taidetyöskentelyn jälkeen.

KUVA 1. Tila valmiina työskentelyyn

Ensimmäiseen pajaan osallistui kolme perhettä, joista kahdelle Familia ry oli uusi toimintaympäristö. Yhdessä perheessä oli mukana kaksi lasta, muissa yksi. Jokaisella opinnäytetyön tekijällä oli omat etukäteen sovitut vastualueensa: yhdellä meistä oli ohjausvastuu, toinen huolehti, että lupalaput tulevat täytetyiksi ja otti kuvia ja kolmas huolehti yleisesti pajan sujuvuudesta ja ovien avaamisesta perheille alakerrassa.

Aloitimme pajan kertomalla, keitä olemme ja kysyimme myös osallistujien nimet. Seuraavaksi lauloimme yhdessä laulun, jossa toivotimme kaikki tervetulleeksi toimintaan mukaan. Tämä poikkesi alkuperäisestä suunnitelmasta laulaa jokaisen lapsen nimi erikseen, huomioiden näin lapset henkilökohtaisesti. Päädyimme kuitenkin yhteiseen lauluun ja huomioimme jokaisen lapsen keskustelemalla hänen kanssaan. Lapset ujostelivat pajan alussa vieraita ihmisiä, joten keskustelua oli laulua helpompi pitää kullekin lapselle sopivan pituisena.

Jatkoimme kysymällä lapsilta, kenen kanssa he olivat tulleet pajaan. Tässä vaiheessa luonnollisesti puhuimme jo perheistä ja siirryimme päivän teemaan. Jatkoimme keskustelemalla siitä, että on olemassa erilaisia ja erikokoisia perheitä käyttäen hahmotusapuna erilaisia perheitä kuvaavia julisteita. Kerroimme, että usein ihmisten halutessa piirtää tai kertoa omasta perheestään he käyttävät sukupuuta apuna. Esittelimme työskentelyn idean ja katsoimme yhdessä esimerkkejä sukupuun toteuttamisesta julisteestamme. Seuraavaksi esittelimme työskentelymateriaalit.

Alkupiirin jälkeen perheet ryhtyivät tekemään omaa sukupuutaan. Tila oli jaettu siten, että jokaisella perheellä oli oma pöytä. Perhe, jolla oli mukana 2 lasta, teki myös kaksi sukupuuta. Oli ilo nähdä, että pajan teema innosti yhtä paljon sekä lapsia että aikuisia. Pajan aikana autoimme perheitä aina tarpeen mukaan. Pajassamme tavoittelimme rentoa ja rauhallista tunnelmaa ja halusimme, että osallistujilla olisi aikaa ja tilaa vapaasti keskustella pajan aiheesta keskenään ja meidän kanssamme. Työskentelyn lomassa syntyikin mielenkiintoisia keskusteluja muun muassa eri kulttuurien perhekäsityksestä.

hahmoilla ja piirtämään liitutaalulle. Tällä tavalla koko ryhmä toimi samassa huoneessa ja loput lapsista saivat tehdä työnsä valmiiksi rauhassa.

Keräännymme lopuksi katsomaan valmiita töitä ja keskustelemaan ensimmäisen pajan jälkeisistä tunnelmista. Lapset näyttivät oman nimensä valmiista teoksista. Lopuksi perheet täyttivät palautelomakkeen. Pajan aikataulu vastasi suunniteltua ja pajan kesto oli sopivan pituinen. Otimme tavaksi jäädä jokaisen pajakerran ja siivouksen jälkeen puhumaan onnistumisista ja kehitysehdotuksista pajan osalta, koska koimme että tuoreeltaan saimme parhaiten tunnelmat ja oivallukset jaetuksi. Otimme valokuvia pajassa valmistuneista teoksista (LIITE 4).

5.4 Toinen paja. Koti ja kaksi kulttuuria

Toisen pajan tarkoitus oli askarrella yhdessä lapsen oma kolmiulotteinen huone kollaasitekniikalla pähvilaatikkoon. Tavoitteena oli tukea lasten taiteellista toimijuutta ja rohkaista vanhempia kuuntelemaan lasta ja arvostamaan lapsen aloitteita ja päätöksiä suhteessa teokseen. Lähetimme sähköpostin perheille ennakkoon, jotta perheet voivat orientoitua tulevaan teemaan. Lapsia ja aikuisia pyydettiin tuomaan pajaan esine, joka tekee heille neljästä seinästä kodin. Pajaan osallistui 6 lasta ja 7 aikuista. Pajan suunnittelusta ja ohjauksesta oli vastuussa Monika Hartl.

Perheiden saavuttua tilaan kokoonnuimme huoneen keskelle alkupiiriin. Tervetuloitovotusten jälkeen lauloimme jokaiselle lapselle Nipsun rohkeuslaulun kertosäkeen rohkaistaksemme itseämme jakamaan asioita yhdessä piirissä ja taiteelliseen työskentelyyn. Kerroimme pajan teemasta ja lapset rohkaisivat esittelemään lelujaan, joita he olivat pyynnöstämme tuoneet mukanaan.

Kerroimme pajakerran tehtävästä, jossa jokainen lapsi tekee aikuisen tukemana kolmiulotteisen kollaasin luoden taiteellisin keinoin pienoiskoossa oman tilan. Lapsi sisustaa huonetta ja valitsee, mitä hän siihen tarvitsee. Rohkaisimme

vanhempia antamaan lapselle vapaat kädet ilmaisussaan ja ottamaan vastuun ohjauksesta vain silloin, jos lapsi ei saa kiinni tehtävästä.

Esitelimme tekniikat ja materiaalit. Siirryimme työskentelyyn. Kerroimme perheille, mihin aikaan taas kokoonnutaan loppupöytä. Työskentelyaika oli noin tunti. Perheet työskentelivät itsenäisesti rauhallisen musiikin soidessa taustalla. Kiersimme pöytiä ja kysyimme luvan ottaa kuvia keskeneräisistä teoksista. Joidenkin perheiden kanssa keskustelimme laatikoiden muotoilusta. Osa lapsista oli valmis jo hyvissä ajoin. Yksi meistä meni heidän kanssaan leikkimään toiseen tilaan. Lähes kaikki perheet saivat laatikkoonsa valmiiksi reilun tunnin työskentelyajan jälkeen.

Loppupöydässä kävimme jokaisen lapsen teoksen läpi. Keskustelimme kukin teoksen erityisluonteesta ja yksityiskohdista. Yksi lapsi piirsi hennon kuvan äidistään huoneensa ulkoseiniin. Lapsen äiti selitti lapsensa teoksen hyvin kauniisti ja syntyi intensiivinen hetki. Loppupöydässä sekä lapset, että aikuiset keskittyvät kaikkien teosten esittelyyn. Kiitimme lopuksi kaikkia osallistumisesta ja pyysimme heitä auttamaan meitä kehittämään pajaa täyttämällä palautekyselyyn.

KUVA 3. Laatikko on muuttunut huoneeksi

5.5 Kolmas paja. Kulttuurini T-paidassa

Kolmannella pajakerralla lapset maalasivat tekstiilimaaleilla valkoisille T-paidoille. Tavoitteena oli taiteen keinoin ilmentää omaa kulttuuri-identiteettiä. Pajaan osallistui 6 lasta ja 6 aikuista. Tämän pajan suunnittelusta ja pääohjauksesta vastasi Saija Ben Younes.

Aloitimme kokoontumalla piiriin laulamaan värilaulua, jossa kysytään eri säkeistöissä, kenellä on päällä tiettyä väriä. Kuuntelimme laulua internetistä ja lauloimme laulun mukana. Jos päällä oli laulussa kysyttyä väriä, lapsia pyydettiin laulussa liikkumaan tietyllä tavalla kuten pyörimään, vilkuttamaan tai taputtamaan. Laulun ja liikkumisen myötä perheet orientoituivat päivän teemaan.

Työskentelyyn motivoimiseksi ohjaaja kertoi omasta kaksikulttuurisesta perheestään ja värimaailmasta, maisemista ja kuvastosta, jota hänen perheensä saattaisi käyttää T-paidan maalaamisessa ilmentääkseen kulttuuri-identiteettiään. Hän oli tuonut mukanaan laatikon, jossa oli maan kulttuuriin liittyvä koristelua, värejä, maisema ja eläimiä. Esine toimi välineenä kertoa mielikuvista, joita perheemme oma kulttuuritausta minussa herätti. Tämän jälkeen ohjaaja pyysi vielä perheitä vapaasti kertomaan jotakin omasta kulttuuristaan ennen työskentelyn aloittamista.

Lapset maalasivat ja piirsivät rohkeasti paidoille. Lapset käyttivät maaleja taitavasti ja varmaotteisesti. Keskeistä oli salliva ilmapiiri. Oli aivan yhtä oikein ilmentää kulttuuri-identiteettiä ekspressiivisillä väreillä ja vauhdikkailla siveltimen vedoilla kuin tarkoilla piirustuksilla, jotka saattoivat olla esimerkiksi luontohavaintoja kahdesta kotimaasta.

Paitoja oli hankittu pajaan aiempien kävijämäärien ja ilmoittautumisten pohjalta. Paitoja riitti kaikille ja vain yksi paita jäi yli. Se annettiin lapsien yhteiseksi paidaksi, johon moni lapsi kävi lisäämässä tekstiilitussilla oman merkintänsä. Paidan toivottiin toimivan näin yhteisöllisyyttä lisäävänä asiana. Paitaan

syntyneet ylöspäin nousevat värikkäät viivastot tuntuivat välittävän positiivista tunnelmaa pajassa.

KUVA 4. Työskentely Kulttuurini T-paidassa -pajassa

Soitimme pajassa musiikkikappaleita, joita olimme pyytäneet miettimään jo ennakkoon, ja joita olimme keränneet pajan aikana soittolistaksi. Toiveenamme oli, että omaa kotimaata ilmentävä musiikki voisi auttaa osallistujia saamaan vaikutelmia muiden perheiden kulttuureista ja ilmaisemaan töissä paremmin omia tunnelmiaan.

Lopuksi paidat silitettiin, jotta tekstiiliväri kiinnittyi kankaaseen. Laitoimme paitoja nojaamaan seiniä vasten pöydille, jotta kaikki voisivat katsoa mitä muut ovat tehneet. Pyrimme keskustelemaan kaikkien kanssa työskentelystä ja siitä millaisia paitoja oli syntynyt. Kuvassimme myös lasten valmiit paidat. (LIITE 6)

KUVA 5. T-paidassa pokémonit lentävät toisen kotimaan vuorten yllä

5.6 Neljäs paja. Perhe toiveiden niityllä

Neljännän pajan teema oli toiveiden niitty ja teokseen kätkeytyt tai ääneen sanotut unelmat. Halusimme painottaa yhteisöllisyyttä ja toivoimme perheiden toimivan myös ryhmänä. Pajan päätavoitteena oli saavuttaa yhteinen kokemus kahdesta kulttuurista elämää rikastuttavana asiana. Neljännellä pajakerralla mukana oli 8 lasta ja 6 aikuista. Tämä paja oli meidän kolmen opiskelijan yhteisesti suunnittelema ja ohjattu kokonaisuus.

Olimme valinneet teemaan orientoivaksi kirjalliseksi osaksi Robert Walserin tekstin kuusta, joka on sekä lähellä että kaukana (Walser 1997, 102–103). Luonnonkuvaus kuusta havainnollisti kaukaisuuden ja läheisyyden kokemuksen, jonka oletimme olevan kahden kulttuurien vaikutuspiirissä elävälle ihmiselle tuttu. Kun asumme yhdessä maassa, olemme pakosti maantieteellisesti kaukana toisesta, mutta mielessämme toinen maa ja siellä asuvat rakkaat ihmiset voivat tuntua ainakin ajoittain hyvin läheisiltä. Pyysimme osallistujia sulkemaan silmänsä tarinan kuuntelun ajaksi. Toivoimme, että kuu auttaisi meitä käsittelemään pajassa etäisyyksiä, aikaa ja ehkä ikäväänkin liittyviä teemoja mutta emme tuoneet vaikeita asioita tietoisesti esille vaan jätimme ihmisille oman tulkinnan mahdollisuuden.

Olimme valinneet jokaiselle lapselle samanlaisen, keskikokoisen maalaus pohjan, joka oli pingotettu ja pohjustettu kangas kiilapuissa. Käytimme vesiliukoisia pullomaalivärejä ja vahaliituja. Kankaita yhdisti kynällä piirretty, maalauksia yhdistävä jana, joka muodosti yhtenäisen horisontin lasten töiden läpi. Tämä loi maalauksista kokonaisteoksen. Jälleen kerran lasten arkuus oli tiessään, kun he pääsivät toteuttamaan ideoitaan.

Pajassa syntyi abstrakteja ja esittävämpiä maalauksia. Horisonttiviiva oli monissa teoksissa ylimaalattu. Siten kuvien kokoaminen tietyssä viivan kulkua noudattavassa järjestyksessä ei ollut tarpeellista. Lapset ottivat pinkokankaan haltuun kokonaisvaltaisesti ja omaperäisellä tavalla. Tarina kuusta tuntui

vaikuttaneen lapsiin ja se näkyi heidän kuvastossaan hyvin luovalla tavalla. Kuita saattoi olla kuvassa useita ja niiden väri vaihteli. Työt valmistuivat eri tahtiin. Tällä kerralla työskentely sujui kuitenkin rauhallisesti ja tuntui, että kaikki saivat maalata oman rytmensä mukaan eikä työtilassa ollut levotonta. Alussa valittu rauhoittava musiikki vaikutti mahdollisesti yleiseen ilmapiiriin suotuisasti. Kokosimme valmiit maalaukset janaksi keskelle työtilaa ja katsoimme, millaisen tunnelman ne loivat kokonaisuutena. Pyysimme vanhempia kirjoittamaan lapulle lapsen työnsä antaman nimen. Töiden nimeäminen tuntui olevan lapsille luontevaa, joten selvästi onnistuimme siinä saamaan lapsia avautumaan töiden sisällöistä. Nimet olivat hyvin lennokkaita ja hauskoja. Nimeäminen ei ilmeisesti aiheuttanut sellaista jännitystä, joka voisi syntyä vaikka silloin, kun lapsia pyydetään kertomaan omasta työstään sanallisesti piirissä.

KUVA 6. Työskentely Perhe toiveiden niityllä -pajassa. Kuu voi olla lähellä ja kaukana. Kuita voi olla monia. Maalaukset "Yellow moons" ja "Dinosaurier"

6 ARVIOINNIN TULOKSET

6.1 Taidepajojen arviointi

Tulosten tarkastelussa on olennaista oma ajattelu, kriittisyys, eettisyys ja itsearviointi (Sosiaalialan AMK-verkosto, 2016). Kehittämistyömme tulokset ovat toteutunut taide pajakokonaisuus ja sen mallinnus. Tämän opinnäytetyön tulosten arviointi tapahtui opiskelijoiden itsearvioinnin, vertaisarvioinnin sekä perheiltä saadun kirjallisen ja suullisen palautteen avulla.

Itsearvioinnissa jokainen meistä on pohtinut perusteellisesti, kriittisesti ja monipuolisesti omaa toimintaansa, asetettujen tavoitteiden saavuttamista sekä ryhmätyöskentely- ja ohjaustaitojaan. Tärkeänä osana itsearviointia pidimme oman onnistumisen esille tuomista ja uusien tavoitteiden asettamista. Koemme, että itsearviointi on auttanut meitä tunnistamaan sekä omia vahvuuksia että kehittämiskohteita.

Vertaisarvioinnissa kävimme yhdessä läpi mitä pajan aikana opittiin ja mitä seuraavalla kerralla kannattaa tehdä toisin. Vertaisarviointi on antanut meille mahdollisuuden tarkastella edistymistämme suhteessa toiminnan tavoitteisiin sekä harjoitella rakentavan palautteen antamista ja saamista. Se on myös kehittänyt kykyämme ottaa vastaan kritiikkiä ja argumentoida omia näkökulmia. Huomasimme, että yhteinen reflektointi toi usein esille uusia ideoita ja näkökulmia, joita saimme hyödyntää tulevissa pajoissa. Saimme perheiltä myös suullista palautetta heidän kertoessaan ajatuksistaan, tunnelmistaan ja havainnoistaan. Koemme, että työskentelymme arviointiprosessi on edistänyt ammatillista kasvuamme.

6.1 Osallistujien palaute

Saimme perheiltä, niin aikuisilta kuin lapsilta, kirjallista palautetta kyselylomakkeen avulla jokaisen pajapäivän päätteeksi (LIITE 3). Osallistuja palaute oli meille arvokas väline toimintamme kehittämiseen pajakerrasta toiseen. Etenkin osallistujien kokoava palaute viimeisen pajakerran jälkeen antoi tärkeää tietoa osallistujien ajatuksista ja toiveista samantyyppisestä pajatoiminnasta tulevaisuudessa. Osallistujapalautteen avulla pystyimme myös arvioimaan, toteutuivatko työpajojen tavoitteet osallistujien näkökulmasta.

Palautekyselyihin vastattiin nimettömänä. Kysymysten muotoilu pyrittiin pitämään riittävän selkeänä ja ymmärrettävänä. Laadimme myös englanninkielisen palautelomakkeen. Lapsilta kerättiin palautetta hymynaamojen avulla tai kyselemällä, mistä he tykkäsivät ja mistä ei. Palautelomakkeiden vastausprosentti työpajojen jälkeen oli hyvä. Lapset täyttivät lähes jokaisella osallistumiskerralla lomakkeen. Suurin osa aikuisista täytti palautelomakkeen pajakerroilla.

Ensimmäisen pajan osallistujien palautteissa kolme lasta piirsi iloisia kasvoja. Lapset tykkäsivät maalaamisesta, leikkimisestä, kekseistä, karkeista ja ”kaikesta”. Ensimmäinen paja vastasi kaikkien kolmen vanhemman odotuksia. Yksi vanhempi oli tyytyväinen työskentelyn rauhallisuuteen sekä siihen, että erilaiset perheet otetaan avoimesti vastaan. Kahden muun vanhemman mielestä kaikki onnistui ja kaikki lapset olivat pitäneet pajasta. Yleisesti vanhemmat kommentoivat, että paja oli mukava yhteinen hetki ja todella hyvä ja konkreettinen tapa tukea tärkeitä aiheita perheessä. Yksi vanhempi kirjoitti odottavansa hyviä keskusteluja lasten kanssa pajan seurauksena. Toinen vanhempi kirjoitti odottavansa jo seuraavia pajakertoja.

Toisen pajan osallistujien palautteissa moni lapsi valitsi monivalintakysymyksessä nauravan hymynaaman, jonka vierestä luki ”tykkäsin”. Kaksi lasta valitsi vaihtoehdon ”En osaa sanoa” ja yksi lapsi valitsi kaikki kolme vaihtoehtoa ”Tykkäsin”, ”En osaa sanoa” sekä ”En tykännyt”. Yhden lapsen

palautekyselyyn vanhempi oli kirjoittanut lapsen viestin ”En saanut valmiiksi” ja ”askartelu parasta”. Kahdelle lapselle jäi mieleen leluesittely ja maalaaminen. Yksi lapsista tykkäsi siitä, että leluille on nyt koti. Vanhempien mielestä päivän pajassa mieluisinta oli yhdessä tekeminen ja työskentely lapsen kanssa. Kahdelle vanhemmalle oli tärkeä lapsen ideointi ja toteuttaminen sekä se, että vanhempi auttoi lasta itse päättämään ja tekemään. Yhden vanhemman mielestä tehtävä oli todella hauska ja se opetti lapselle, että voi itse tehdä ja rakentaa sen sijaan, että ostaa aina kaupasta. Yhden vanhemman mielestä oli ihana, että oli niin paljon materiaaleja. Kahden vanhemman mielestä työskentelyaika oli liian lyhyt. Yksi heistä totesi, että kun hän antoi lapsen tehdä täysin itse, lapsi ei keskittynyt tarpeeksi ja aika loppui kesken. Sama vanhempi kommentoi vielä, että ajan puute latistaa samalla kun on kiva, että lapsi saa onnistumisen tunteita. Yksi vanhempi antoi kiitosta taustamusiikista. Toisen vanhemman mielestä paja oli rentouttava ja mukava ja hän toivoi lisää tällaisia pajoja. Kahden vanhemman mielestä paja oli onnistunut ja oli kiva, että järjestetään sellaista, mitä ei kotona tehtäisi.

Kolmannen pajakerran osallistujien palautteessa yksi lapsi tykkäsi leikkimisestä mutta toi esille sen, ettei halunnut esiintyä. Pajassa oli mieluisinta yhdelle vanhemmalle se, että lapsella oli mahdollisuus tarkastella omaa identiteettiään. Erikoisen tärkeänä pidettiin myös sitä, että oli kiva nähdä oma lapsi innoissaan. Eräs vanhemmista toi esille sen, että Familia ry:n tila oli lapsiystävällinen ja rentouttava ja toiminta lapsien kannalta hauskaa. Parasta pajassa oli yhden vanhemman mielestä se, että lapsilla oli annettu vapaus tehdä ohjausrakenteen sisällä mitä he itse haluavat. Pajan korjaus- ja parannusehdotuksien osalta nousi esiin toive, että olisi mukavaa tutustua paremmin toisiin osallistujiin. Saman vanhemman mielestä lapsille olisi voitu myös antaa selkeämmin mahdollisuus esittää ideoita ryhmässä pajaan liittyen. Yksi aikuisista nosti esiin harmin siitä, että oma lapsi oli keskeyttänyt työskentelyn hänen mielestään lähinnä siksi, että muut lapset saivat työnsä valmiiksi ja alkoivat leikkimään tilassa, jossa taidepajaa pidettiin. Lisähuomioiden osalta kiitettiin siitä, että pajassa oli saatu uusia ideoita.

Neljännän pajakerran osallistujien palauteisiin kaksi lasta piirsi lomakkeen laatikkoihin abstrakteja muotoja ja toinen heistä kirjoitti laatikkoon mielikuvituskirjoitusta. Kysymykseen mistä pidit tai et pitänyt lapsi vastasi:

“To add a lot of water in the paint”.

Familia ry:n keittiöön on ripustettu iso liitutaulu seinään, johon lapset piirsivät useamman kerran pajatyöskentelyn jälkeen. Tämä huomioitiin positiivisessa palautteessa. Yksi lapsi oli tykännyt eniten siitä, että sai maalata perheen tai jotain muuta. Yksi lapsi ympyröi kaikki lomakkeen yläreunassa olevat eläinhahmot.

Yhdelle vanhemmalle erityisen tärkeää oli yhdessä tekeminen. Omasta kontrollista irti päästäminen koettiin myös tärkeäksi antaen lapsen toteuttaa itseään. Toiset vanhemmat olivat arvostaneet hyvää työskentelytilaa, kunnon välineitä, kuten pinkopohjaa, vertaisten tapaamista ja sitä, että lapset pääsivät jakamaan muiden kanssa töitään.

“To let children express themselves in a healthy and positive way”.

Kahdelle vanhemmalle oli ollut erityisen mainitsemisen arvoista vertaisten tapaaminen ja se tärkeä kokemus lapsille, että muidenkin perheet ovat kahden kulttuurin perheitä.

Kehittämistoiveena yksi vanhempi esitti leikkiaikaa puolesta tunnista tuntiin lapsille. Toinen vanhempi olisi toivonut oman pinkopohjan, koska koki vaikeana tehdä yhteistyötä oman lapsen kanssa samassa pohjassa. Palautteessa tuli myös esiin, ettei herkkuja ehkä tarvitsisi olla pajan aikana. Toisaalta tarjoilua pidettiin myös hyvänä asiana. Pajoille toivottiin jatkoa.

“Really enjoyable, well organized, great idea, well thought out”.

Toinen vanhempi piti pajoja oikein voimaannuttavana kokemuksena.

“Lovely idea, the freedom given to the children within the framework is really appreciated. “

“Oikein voimaannuttava kokemus. Se antaa vanhemmille mahdollisuuden tutustua lapsiinsa eri tavalla ja tuoda toista kulttuuria mukaan lapsen arkeen. “

“Maalasin huonetta ja äiti avusti.“

KUVA 7. Maalaus “Blik Bläk” Perhe toiveiden niityllä -pajasta

7 POHDINTA

7.1 Sosionomin (AMK) kompetenssit ja ammatillinen kasvu

Tulosten tarkastelussa on tärkeää myös pohtia tulosten merkitystä ja niiden nivoutumista omaan ammatilliseen kasvuun ja työelämään (Diakonia ammattikorkeakoulu 2010, 47). Koemme, että arvioinnin lisäksi taidepajojen suunnittelu ja toteutus auttoivat meitä kasvamaan ammatillisesti. Ammatillisen kasvumme näkökulmasta opinnäytetyöprosessi painottui asiakastyön ja sosiaalialan eettisen osaamisen sekä tutkimuksellisen kehittämis- ja innovaatio-osaamisen alueille.

Sosionomin kompetenssien asiakastyön osaamiseen kuuluu yksilön kasvun ja kehityksen sekä perheenjäsenten keskinäisten suhteiden tukeminen (Sosiaalialan AMK-verkosto, 2016). Tiedostimme, että pajaan osallistuneet perheet ja heidän keskinäinen vuorovaikutuksensa vaikuttivat paljon siihen, millaiseksi pajatoiminta kokonaisuutena muodostui. Koemme, että onnistuimme luomaan avoimen ja turvallisen ilmapiirin pajojen aikana ja tarjosimme perheelle mahdollisuuden yhteisesti jaettuun kokemukseen. Edellytyksinä tähän olivat oman ihmiskäsityksemme ja arvomaailmamme tiedostaminen ja niiden ymmärtäminen tämän asiakasryhmän kanssa toimiessa. Pajojen keskeinen tavoite eli kulttuuri-identiteetin vahvistaminen on taas edesauttanut lapsen kasvun ja kehityksen tukemista. Varhaiskasvatuksen työtehtävissä monikulttuurisuuden ymmärtämisen merkitys varmasti vain korostuu ajan myötä. Sosiaalialalla osa työntekijöistä on myös taustaltaan maahanmuuttajia tai osaa muutoin tuoda esiin vähemmistöjen kulttuureja. Siten yhteiskunnan ja väestön kulttuurinen ja kielellinen moninaistuminen lisää valmiuksia edesauttaa ihmisiä heidän erityisissä tilanteissaan. (Anis 2013, 160.) Koimme, että mekin hyödynsimme kaksikulttuurista taustaamme taidepajojen ohjauksissa.

Kokemus työstä kaksikulttuuristen perheiden parissa tukee meitä myös tulevassa työssämme sosionomeina eri työkentillä kuten varhaiskasvatuksessa, perhetyössä ja sosiaali- tai ohjaustyössä maahanmuuttajien parissa.

Pajatoiminta opetti meitä huomaamaan, että perheillä on enemmän yhteisiä kuin erottavia tekijöitä ja että vuorovaikutus perheiden ja ohjaajien kesken on innostavaa ja tarjoaa paljon mahdollisuuksia tulevia projektejakin ajatellen.

Sosionomin kompetenssien mukaan sosionomi osaa toimia kulttuurisensitiivisesti ja edistää kulttuurien välistä vuoropuhelua. (Sosiaalialan AMK-verkosto, 2016). Olimme pohtineet paljon jo ennakkoon haasteita, joita saattaisimme kohdata ohjatessamme kaksikulttuurisia perheitä. Osallistuvien perheiden erilaisuus oli luonnollisesti rikkaus. Koimme, että koko pajatoimintamme idea oli toteutettu kulttuurisensitiivisesti, osallistujien näköisenä ja heidän ehdoillaan. Keskittyminen vain valtakulttuurin näkökulmaan voi vaikuttaa negatiivisesti erityisesti vähemmistökulttuuriin kuuluvan lapsen kulttuuri-identiteettiin (Paavola 2007, 20). Tältäkin kannalta ajatellen, oli perusteltua pyrkiä vahvistamaan taidepajoissa lasten kulttuuri-identiteettiä, vuorovaikutustaitoja ja suvaitsevaisuutta. Pajojen kestäessä olennaista oli osallistujien ylpeyden aiheiden – perheiden ja yksilön- identiteetin nostaminen.

Huomioimme myös, että oli tärkeää saada tietoomme etukäteen, millaisia perheitä taidelähtöisiin pajiin ilmoittautuu, jotta osaisimme orientoitua tarkoituksenmukaisesti ohjauksiin ja suunnitella toimivat pajakokonaisuudet. Opinnäytetyö oli kokonaisuudessaan antoisa kokemus ja kehitti valmiuksiamme työskentelyyn monikulttuuristen perheiden kanssa.

Pajatoiminta antoi meille mahdollisuuden kokeilla rajojamme ohjaajina. Se, että meitä oli kolme ohjaajaa, mahdollisti sen, että saimme vaihdella näkökulmaa ja roolia ohjaajana eri pajoissa. Tiedostimme, että opinnäytetyön tekeminen ryhmänä sisältää niin vahvuuksia kuin haasteita. Saimme mahdollisuuden kehittää yhteistyö- ja dialogitaitojamme. Yhtenä ryhmätyöskentelyn vahvuutena näemme mahdollisuuden vastavuoroiseen reflektointiin koko prosessin aikana.

Opimme myös mikä aika on yleensä tehokasta työskentelyaikaa lasten näkökulmasta ja kunnioitimme heille luontaista rytmiä. Huomasimme, että sinänsä vähäisiltäkin tuntuvilla yksityiskohdilla saattoi olla merkittävä vaikutus yleiseen tunnelmaan ja työskentelyn sujumiseen. Tällaisia asioita olivat

esimerkiksi huolellisesti valitun taustamusiikin käyttö. Oli myös tärkeää osata kiinnittää huomioita lapsiin, jotka olivat tehneet teoksensa valmiiksi ennen muita. Ryhmädynamiikan kannalta oli merkityksellistä, että saatoimme tarjota lapsille mahdollisuuden leikkiin erillisessä tilassa varsinaisen taidetuokion jälkeen. Opimme myös joustavuutta pajojen ohjaamisessa. Oli tärkeää, että pystyimme neuvottelemaan lennossa muutoksista ennakoituissa ohjauksissa tilanteen niin vaatiessa. Kokemuksena ohjaaminen yhdessä oli mielekästä. Otimme kaikki kolme opiskelijaa myös itsenäisesti päävastuun kukin yhdestä pajasta. Näin pääsimme arvioimaan toistemme toimintatapoja, oppimaan niistä ja toivon mukaan rikastuttamaan osallistujien kannalta pajojen sisältöä.

Tässä opinnäytetyössä on kolme tekijää. Jaoimme kirjallisen ja toiminnallisen osuuden mahdollisimman tasaisesti huomioiden erityisesti jokaisen opiskelijan vahvuuksia. Olimme esimerkiksi kaikki kolme vastuussa teoreettisten käsitteiden selvittämisestä. Samalla logiikalla jaoimme toiminnallisten pajojen suunnittelun ja ohjaamisen kolmeen osaan. Suunnittelimme yhdessä ison kokonaisuuden ja koimme, että ideat toteutuivat vaivatta. Työ ja sen tulokset tuntuivat olevan tasapainossa keskenään.

7.2 Varhaiskasvatuksen opettajan kompetenssit ja ydinosaaminen

Varhaiskasvatuksen opettajan työn tulee olla eettisesti perusteltua. Hänen tulee myös osata reflektoida omaa toimintaansa. Hänen tulee toimia lapsen osallisuutta ja hyvinvointia tukien. Varhaiskasvatuksen opettajan ydinosaamista on pedagogisen toiminnan suunnittelu, toteutus, dokumentointi ja arviointi. (Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto 2017, 5.)

Reflektoimme pajatoimintaa jokaisen pajan jälkeen sekä kokonaisuudessaan toiminnan loputtua tässä kirjallisessa raportissa. Reflektointi työpajojen välissä mahdollisti toiminnan muokkaamisen alkuperäissuunnitelmasta poiketen ja käytännön oivalluksia osallistujien palautetta hyödyntäen. Tehtävänannon seurauksena vanhemmat vahvistivat lastensa toimijuutta, mitä parhaimmillaan on

voinut herkistää sekä lapsia että aikuisia toimijuuden kokemuksille, joita perheet mahdollisesti hyödyntävät omassa arjessaan jatkossa.

Varhaiskasvatuksen opettajan työssä keskeistä osaamista on pedagogisen toiminnan suunnittelu, toteutus ja arviointi (Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto 2017, 5). Koimme saaneemme hyvää harjoitusta tähän opinnäytetyömme avulla. Pohdimme pajoja suunnitellessamme toiminnallemme teemoja, joissa otettiin huomioon lasten ikä ja toiminnan tavoitteet. Varhaiskasvatuksessa leikin merkitys lapsille ja lasten vertaissuhteiden tukeminen hänen kehityksensä, oppimisensa ja hyvinvointinsa lähteinä on vahvasti näkyvillä (Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto 2017, 5). Jokaisessa pajakerrassa toteutui lasten vapaa leikki, johon kaikki lapset mielellään osallistuivat, kun he olivat päättäneet taiteellisen työskentelyn. Leikin tärkeys taidepajoissa ilmeni sen runsaasta maininnasta lasten palautelomakkeissa toiveena tai kertomuksena. Lapset myös integroivat valmiita teoksiaan leikkeihinsä, esimerkiksi siirtämällä pajaan mukaan tuodut lelunsa pienoiskokoisiin huoneisiin asumaan.

Varhainen, oikein kohdennettu tuki lapsille ja heidän perheilleen sekä perheiden yhteisöllisyyden tukeminen ovat varhaiskasvattajan työtä (Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto 2017, 5). Taidepajatoiminnassa saatoimme edistää kaksikulttuuristen perheiden verkostoitumista ja voimaannuttaa osallistujia. Yhteinen kulttuuri voi mahdollistaa kokemuksen yhteisestä identiteetistä ja kuulumisesta yhteisöön (Hall 2003, 85). Taidepajoissa yhteisöllisyys syntyi mielestämme siitä, että me kaikki, sekä osallistuvat lapset ja aikuiset että ohjaajat, elämme arkemme kahden kulttuurien vaikutuspiirissä. Näin kulttuuriset erot toimivat tässä yhdistävänä ja ryhmää rikastavana tekijänä.

Varhaiskasvatuksen opettajan tehtävä on edistää lapsen ja vanhempien kuulluksi tuleamista ja edistää osallisuutta yhteiskunnassa (Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto 2017, 5). Koimme, että kaksikulttuurisille lapsille suunnitellut taidepajat palvelivat tätä tarkoitusta. Näimme, että lapsille oli taidepajoissa mahdollisuus vertaissuhteiden ja toimijuuden vahvistamiseen.

Varhaiskasvatuksen yhteiskunnallinen vaikuttamistyö, koulutuksen kehittäminen, varhaiskasvatuksen pedagogisen toimintakulttuurin arviointi ja kehitys kuuluvat varhaiskasvatuksen opettajan kompetensseihin. Erilaisten menetelmien soveltaminen ja niistä saatujen tuloksien hyödyntäminen varhaiskasvatuksen käytäntöjen kehittämiseen kuuluu myös varhaiskasvatuksen opettajan osaamiseen. (Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto 2017, 5.) Opinnäytetyöhän liittyvän raportin ja pajojen mallinnuksen tekemisen sekä taidepajaohjauksien myötä olemme voineet soveltaa kaikkia edellä mainittuja työskentelyn tapoja.

7.3 Eettisyys ja luotettavuus

Sosionomi (AMK) -koulutuksesta valmistuneen kompetensseihin kuuluu eettinen osaaminen (Sosiaalialan AMK-verkosto, 2016). Olemme pyrkineet huomioimaan eettisyyden ja luotettavuuden periaatteet kaikissa opinnäytetyön vaiheissa. Eettinen keskustelu ja harkinta eivät ole yksittäisen työntekijän vastuulla, vaan koko työyhteisön kuuluu osallistua pohdintaan (Talentia 2017, 8). Eettinen harkinta on vaatinut meiltä yhteistä keskustelua ja omien näkökulmien kriittistä tarkastelua.

Ennen pajatoimintaa kävimme sähköpostitse läpi Familia ry:n kanssa tietosuojan ja muihin eettisiin kysymyksiin liittyvää keskustelua. Olimme täyttäneet lomakkeen, jossa meitä oli pyydetty huomioimaan ja ennakoimaan pajatoiminnan eettisyyttä ja luotettavuutta. Osallistujista koostuvan tietorekisterin kuten nimien ja sähköpostiosoitteiden säilyttäminen ja hävittämien asianmukaisesti pajatoiminnan jälkeen oli yksi keskeisimmistä tietosuojavelvoitteistamme. Nämä tiedot olivat tietokoneella salasanojen takana. Emme tulostaneet mitään tunnistetietoja. Varmistimme myös, että tutkimuslupa oli kunnossa ennen ensimmäistä ohjausta.

Kerroimme perheille jo ilmoittautumisvaiheessa taidepajojen olevan osa ammattikorkeakoulun opinnäytetyötä ja että pajoissa kerättyä kuvamateriaalia ja palautteita tullaan käyttämään opinnäytetyön raportissa. Arvioinnissa käytetyllä

palautelomakkeella ei kerätty vastaajien taustatietoja. Kysymyksiin vastattiin anonyymisti, näin vastaajien yksityisyys ei vaarantunut. Lomaketta laatiessamme pyrimme välttämään johdattelevia kysymyksiä ja tekemään avoimia kysymyksiä. Suunnittelimme palautelomakkeen siten, että niihin vastaaminen olisi luontevaa. Ymmärsimme, että lasten vastaukset, jotka olivat osittain vanhempien kirjaamia, saattoivat olla monitulkintaisia. Teimme joillekin pajakerroille erilaisen palautelomakkeen, jotta saisimme tarkemmin ja monipuolisemmin luotettavaa palautetta. Pajoista saadut palautteet käsiteltiin opinnäytetyössämme niin, ettei perheet ole tunnistettavissa.

Perheiltä on kysytty kirjallinen lupa kuvien ottamiseen ja julkaisemiseen. Näin varmistimme, että kuvasimme vain niiden perheiden töitä, joille se sopi. Kuvista rajattiin pois ihmiset. Käsien näkymiseen kuvissa oli myös perheiltä lupa. Pajatoiminnan jälkeen järjestimme viimeisen pajalauantain maalauksista näyttelyn Familia ry:n tiloissa. Vanhemmat ja lapset joko antoivat suostumuksen tai kielsivät teosten ja lasten nimien esillä olon. Opinnäytetyön mainonnassa ja muissa vaiheissa käytimme kuvia, joihin meillä on käyttöoikeus.

Työpajojen toteutuksissa, arvioinnissa ja kehittämisessä hyödynsimme aiheeseen liittyvää relevanttia tutkimustietoa. Olemme käyttäneet opinnäytetyössämme aiheen kannalta merkityksellisiä ja ajankohtaisia lähteitä. Teoriaosuuden luotettavuutta vahvistaa, että suomenkielisten lähteiden lisäksi perehdyimme myös kansainvälisiin lähteisiin.

7.4 Johtopäätökset ja kehittämisideat

Kehitimme, toteutimme ja arvioimme taidepajakokonaisuuden. Koemme, että saavutimme hyvin sekä opinnäytetyömme että taidepajojen tavoitteet, jotka olivat lasten kulttuuri-identiteetin kehityksen vahvistaminen taidelähtöisin menetelmin sekä perheenjäsenten vuorovaikutuksen ja yhteisen tekemisen tukeminen.

Tarjosimme varhaiskasvatusikäisille lapsille puheen lisäksi mahdollisuus käsitellä kaksikulttuurisuuttaan visuaalisesti. Vahvistimme tämän lisäksi lasten taiteellista

toimijuutta ja heidän itsetuntoaan. Vanhempia rohkaistiin kunnioittamaan lapsen aloitteita ja päätöksiä, jotka koskivat lasten teosta ja sen sisältöä. Lapsen ja perheen työskentelytavat ja päämäärät määrittivät, millaista tukea heille tarjosimme. Loppujen lopuksi kommentoimme hyvin vähän tekoprosessia, koska perheet työskentelivät itsenäisesti eivätkä tuntuneet kaipaavan tukea työskentelyssään.

Tavoitteena oli myös voimaannuttaa perheitä taiteellisella toiminnalla. Halusimme kasvattaa perheiden tietoisuutta kaksikulttuurisuutensa mahdollisuuksista ja ymmärrystä siitä, että he eivät ole yksin. Näyttöä tavoitteiden toteutumisesta pajatoiminnassa löytyy pajojen osallistujien palautteesta sekä itsearvioinnistamme.

Lisäksi tavoitteena oli saada Familia ry: lle ja kaksikulttuurisille perheille toimiva mallinnus tulevia taidepajoja varten. Taidelähtöisten pajojen tarkoitus oli antaa kaksikulttuurisille perheille valmiuksia edistää kahden kulttuurin hyviä vaikutuksia elämässään ja oppia käsittelemään tietoisesti ja luovasti oman perheen kulttuureihin liittyviä puolia. Pyrimme luonnollisesti myös tekemään pajoista mahdollisimman innostavia ja osallistavia kokonaisuuksia. Perheiden verkostoituminen tuntui luontevalta taidelähtöisessä pajaympäristössä. Pajoihin osallistuneista perheistä moni toivoi, että kaksikulttuurisuutta huomioivia taidelähtöisiä pajoja olisi enemmän.

Kysymykseen, onko taidepajoihin osallistuminen tukenut lasten kulttuuri-identiteetin rakentumista, ei ole tyhjentävää vastausta. Emme voi ennustaa, kuinka tietoiseksi lapset tulevat kasvaessaan kaksikulttuurisesta identiteetistään. Taidepaja on yksi osa lapsen kulttuuri-identiteetin kehittämisen kaareissa. Osasta vanhempien palautteesta on kuitenkin käynyt ilmi, että taiteellinen työskentely pajassa on vahvistanut lasten kulttuuri-identiteettiä. Kommentit kuten "Omasta kontrollista irti päästäminen, antaen lapsen toteuttaa itseään" tai "Lapsella oli mahdollisuus tarkastella omaa identiteettiään" vahvistavat tämän vaikutelman.

Viestimme eri tavoin käsitystä perheen pätevydestä suhteessa omaan kulttuuri-identiteettiinsä ja sen toteuttamisesta työpajojen aikana. Olimme oppijan roolissa

suhteessa lasten teoksiin ja perheen kulttuuri-identiteetteihin. Vanhempien palautteet kuten ajatus siitä, että lapsille on annettu riittävästi vapautta toimia annetun tehtävän puitteissa, tukevat käsitystä siitä, että onnistuimme lasten toimijuuden tukemisessa.

Pian pajatoiminnan jälkeen kävimme keskustelemassa kokonaisuudesta Familia ry: n suunnittelija Tanja Del Angelin kanssa. Pajatoimintaan oltiin pääosin tyytyväisiä. Kehitystoiveista keskeiseksi nousi mainontaan panostaminen. Vähäiseen palautteeseen vaikutti väistämättä se, että toimimme ohjaajina varsin itsenäisesti, Familian edustajia ei ollut paikalla aktiivisina seuraajina pajojen aikana.

Opinnäytetyöprosessin loppuvaiheen aikaan yksi meistä opiskelijoista tekee kolmannen sosionomiopintojen harjoittelujakson Familia ry: lle. Tänä aikana harjoittelun keskeinen kehittämistehtävä on selvittää millaista jatkoa taidelähtöiselle pajatoiminnalle voisi suunnitella. Painopistettä on mahdollista harkita suunnattavaksi esimerkiksi muiden taiteiden kuten sanataiteen, tanssin, musiikin ja näyttämötaiteen suuntaan. Tarvetta ja kiinnostusta voidaan selvittää kyselyin ja tutkia millaista vastaavaa toimintaa on kehitetty muualla.

Tarjosimme perheille mahdollisuuden vertaistuelliseen keskusteluun ja kokemusten jakoon. Huomasimme, että vilkasta keskustelua syntyi pienemmissä ryhmissä. Jututimme perheitä kahden kulttuurin identiteetistä taidepajojen aikana. Lapsen äänen kuuleminen oli meille myös tärkeää. Perheet itse päättivät, miten paljon he halusivat kertoa itsestään. Emme voi tietää, olisiko kaksikulttuurisuutta koskevia seikkoja tullut käsiteltyä puheen tasolla enemmän, jos olisimme jakaneet osallistujaperheitä pienryhmiin, joissa keskustellaan asiasta turvallisemmin.

Olisi mielenkiintoista kehittää kulttuuri-identiteettiä vahvistavaa taidelähtöistä pajatoimintaa eteenpäin joko suljetussa ryhmässä tai uudelleen matalalla kynnyksellä. Olisi myös hyvin kiinnostavaa nähdä miten toiminta muuttuisi, kun pajaan osallistuisi toisella kerralla erilaisia perheitä tai että samat perheet voisivat

päästä pitemmälle pajatoiminnassa. Se voisi mahdollistaa luottamuksellisen, pajatoimintaa tukevan keskustelun syventämistä.

Päädyimme aiemmin tekstissä kuvailtujen käytännön syiden vuoksi pajatoimintatapaan, jossa osallistuminen oli tehty mahdollisimman joustavaksi. Jos olisimme järjestäneet suljetun ryhmän pajan, johon osallistuvat vain alussa ilmoittautuneet perheet, olisi paja varmasti toiminut eri tavalla mutta se olisi edellyttänyt erilaista suunnittelua ja ohjausta.

Olimme asettaneet myös itse paljon tavoitteita taidelähtöiselle toiminnalle. Tiedostimme, että kaikessa kulki mukana sekä taiteellisen työskentelyn haasteet, että pajatoiminnan sosiaalinen ulottuvuus tukea kulttuuri-identiteettiä. Meillä oli erillisiä tavoitteita jokaista ohjauskertaa varten. Saattoi kuitenkin olla, että pääsimme tavoitteisiin eri tavoin kuin mitä olimme alun alkaen suunnitelleet. Mennessämme esimerkiksi lähes vahingossa eteistilaan perheiden ollessa lähtemässä kotiin, saimme osallistua hedelmällisiin keskusteluihin ja kuulla mitä oivaltavimpia pohdintoja ja ideoita kulttuurisiin kysymyksiin liittyen. Ohjaukset olivatkin kaiken kaikkiaan hyvin palkitsevia ja saatoimme lopussa todeta, että olimme onnistuneet saamaan yhteyden perheisiin ja koimme, että heillä oli hyvät valmiudet käsitellä kulttuurista identiteettiään luovalla tavalla perheinä ja ryhmänä pajassa.

LÄHTEET

- Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry, (2017). *Sosionomikoulutus ammattikorkeakouluissa. Hyvinvoinnin ja tasa-arvon edistäjä elämänkaaren eri vaiheissa – Raportti sosiaali-alan selvityksestä*. Saatavilla 29.4.2020 http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2018/arene_sosionomiselvitys_lyhyt_raportti_fin.pdf?t=1526901428
- Anis M. (2013). Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Teoksessa A. Alitolppa-Niitamo, S. Fågel & M. Säävälä (toim.), *Olemme muuttaneet – ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä* (s. 147-160). Helsinki: Väestöliitto ry.
- Benjamin, S. (2014). Kulttuuri-identiteetti – Merkitys kehitykselle ja kotoutumiselle. Teoksessa M. Laine (toim.), *Kulttuuri-identiteetti ja kasvatus - Kulttuuriperintökasvatus kotoutumisen tukena* (s. 56–105). Helsinki: Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seura. Saatavilla 5.1.2020 https://kulttuuriperintokasvatus.wp-palvelu.fi/wp-content/uploads/2015/04/Kulttuuri-identiteetti_ja_kasvatus.pdf
- Bhatia, E. & Wiitakorpi, M. (2005). *"Me ollaa iha' hyvii": -menetelmiä ja keinoja terveydenhoitajille lasten itsetunnon tukemiseen*. Hoitotyön koulutusohjelma. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 16. Turku: Turun kaupungin painatuspalvelukeskus.
- Boyer, (2019). Getting back to the woods. Familial Perspectives on Culture and Preschooler's Acquisition of Self-Regulation and Emotion Regulation. *Early Childhood Education Journal* (2013) 41: 153-159.
- Cacciatore R., Korteniemi-Poikela E., Huovinen, M. (2008). *Miten tuen lapsen ja nuoren itsetuntoa*. Helsinki: WSOY.
- Del Angel, T. (2015). *Äidinkielenä kaksikielisyys – Kaksikulttuuristen perheiden näkökulma kaksikielisyyteen. Duo kahden kulttuurin perheille*. Saatavilla 28.4.2020 <http://pdf.duoduo.fi/kaksikielisyys-julkaisu.pdf>

- Del Angel, T. (2018). Tasavertainen vanhemmuus kaksikulttuurisessa perheessä. Hyvä kysymys. Väestöliitto. Saatavilla 28.3.2020 <https://www.hyvakysymys.fi/artikkeli/tasavertainen-vanhemmuus-kaksikulttuurisessa-perheessa/>
- Del Angel, T. (7.3.2019). *Kahden kulttuurin parit ja perheet Suomessa-tilastokatsaus 2017*. Saatavilla 4.12.19 <http://www.duoduo.fi/kirjasto/kahden-kulttuurin-parit-ja-perheet-suomessa-tilastokatsaus-2017>
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. *Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä: opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten*. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Saatavilla 26.2. 2020 https://www.diak.fi/wp-content/uploads/2017/12/Diak_Kohti_tutkivaa_ammattikaytanta_o_pas.pdf
- Familia ry, Duo Kirjasto (8.2.2013). *Kaksikulttuurisen lapsen identiteetti*. Saatavilla 5.1.2020 <http://www.duoduo.fi/kirjasto/kaksikulttuurisen-lapsen-identiteetti>
- Familia ry. Tietoa meistä. Mikä Familia? Saatavilla 4.12.2019 <http://www.familiary.fi/mikafamilia.html>
- Fonsén, E., Heikka, J. & Elo, J. (2014). Osallisuutta edistävän suunnittelun tasot. Teoksessa J. Heikka, E. Fonsén, J. Elo & J. Leinonen (toim.), *Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa* (s. 82–95). Tampere: Suomen Varhaiskasvatus ry.
- Haikkola, L. (2012). *Monipaikkainen Nuoruus. Toinen sukupolvi, transnationaalisuus ja identiteetti* (Väitöskirja, Helsingin yliopisto, sosiaalitieteiden laitos). Saatavilla 17.2.2020 <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/36449>
- Hall, S. (2003). Kulttuuri, paikka, identiteetti. Teoksessa M. Lehtonen & O. Löytty (toim.), *Eri-laisuus* (s. 85–128). Tampere: Vastapaino.
- Hilppö, J., Lipponen, L., Kumpulainen, K. & Rainio, A. (2016). Children's sense of agency in pre-school: a sociocultural investigation. *International Journal of Early Years Education* 24(2) (s.157–171).
- Hiltunen, M. & Rantala, P. (2013). Angstisen mummon potkukelkasta keskinäisen kehumisen klubiin. Teoksessa P. Rantala & S-M. Jansson, (toim.), *Taiteesta toiseen. Taidelähtöisten menetelmien*

- vaikutuksia*. Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 10.
- Howarth, C. (2007). Identity in whose eyes?: the role of representation in identity construction. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 32 (2) (s. 145–162).
- Huynh, Q., Nguyen, A. & Benet-Martínez, V. (2011). Bicultural Identity Integration. Teoksessa S. Schwartz, K. Luyckx (toim.), *Handbook of Identity Theory and Research* (s. 827–842). Saatavilla 4.12.2019 https://www.researchgate.net/publication/226742024_Bicultural_Identity_Integration
- Häkkinen L., Linnossuo, O. & Tikkaaja, O. (2016). *Vuorovaikutus osallistavan taiteen ryhmänohjauksessa: työkirja aloittelevalle ryhmänohjaajalle*. Humanistisen ammattikorkeakoulun julkaisuja. Hyvinvoinnin välitystoimisto.
- Iranta, M. (2011). *Kaksikulttuurista lasta tukemassa*. Helsinki: Kaapatut lapset ry.
- Isosävi, S. & Kuittinen, S. (2013). Vanhemmuus ja pienten lasten hoiva eri kulttuureissa. Teoksessa A. Alitolppa-Niitamo, S. Fågel, & M. Säävälä, (toim.), *Olemme muuttaneet – ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä* (s. 78–92). Helsinki: Väestöliitto ry.
- Itkonen, S. (2011). *Taidekuvan äärellä. Katso, koe, jaa*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Järvenpää, T. (2011). *Kokemuksia kasvamisesta kahden kulttuurien välissä - On ylpeä siitä, eikä yhtään häpeillä sitä, mistä oikeesti on* (Pro gradu- tutkielma, Tampereen yliopisto, kasvatustieteiden laitos). Saatavilla 14.2.20 <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/82838/gradu05312.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Lahtinen, L. (2014). Kulttuuri-identiteetti rakentuu toimimalla yhdessä arjessa. Teoksessa M. Laine (toim.), *Kulttuuri-identiteetti ja kasvatus - Kulttuuriperintökasvatus kotoutumisen tukena* (s. 177-185). Helsinki: Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seura. Saatavilla

- 5.1.2020 https://kulttuuriperintokasvatus.wp-palvelu.fi/wp-content/uploads/2015/04/Kulttuuri-identiteetti_ja_kasvatus.pdf
- Laine, M. (2014). Kulttuuriperintökasvatus identiteetin ja kotouttamisen tukena. Teoksessa M. Laine (toim.), *Kulttuuri-identiteetti ja kasvatus. Kulttuuriperintökasvatus kotoutumisen tukena* (s. 6–7). Helsinki: Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seura. Saatavilla 5.1.2020 https://kulttuuriperintokasvatus.wp-palvelu.fi/wp-content/uploads/2015/04/Kulttuuri-identiteetti_ja_kasvatus.pdf
- Leino, J. (2011). Voimauttava musiikkielämäkertä -menetelmän kehittämistyö. Teoksessa A. Kuukasjärvi, O. Linnossuo, O. & J. Sutinen (toim.), *Taidetyöskentely arjen näyttämöillä. Teoriaa, menetelmiä ja sovelluksia* (s. 92–109). Turku: Turun ammattikorkeakoulu.
- Leinonen, J. (2014). Pedagogisia näkökulmia lasten osallisuuden tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa J. Heikka, E. Fonsén, J. Elo & J. Leinonen (toim.), *Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa* (s. 15–39). Tampere: Suomen Varhaiskasvatus ry.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2017). *Hyvä itsetunto*. Helsinki: WSOY.
- Kielitoimiston sanakirja. Representaatio. Saatavilla 17.2.2020 <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/netmot.exe?motportal=80>
- Kuusela, S. Rintakorpi M., Rusanen & K. Torkki, K. (2014). *Musta tuntuu punaiselta. Kuvataiteellinen toiminta varhaisiässä*. Helsinki: Lasten keskus: Kirjapaja Oy.
- Malchiodi, A. C. (2010). *Taideterapian käsikirja*. Kuopio: UNIPress.
- Oksi-Walter, P., Roos, J. & Viertola-Cavallari, R. (2009) *Monikulttuurinen perhe*. Helsinki: Kustannus Oy Arkki.
- Opetushallitus (2018). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Saatavilla 29.4.2020 https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
- Paavola, H. (2007). *Monikulttuurisuuskasvatus päiväkodin monikulttuurisessa esiopetusryhmässä*. Tutkimuksia 283 Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Pääjoki, T. (2017). Lasten taiteellinen toimijuus. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.), *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (s.109–120). Jyväskylä: PS-kustannus.

- Rajala, S. (2014). Kärryapolulta koulutuksen valtatielle. Teoksessa M. Laine (toim.), *Kulttuuri-identiteetti ja kasvatus - Kulttuuriperintökasvatus kotoutumisen tukena*. Helsinki: Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seura. Saatavilla 5.1.2020 https://kulttuuriperintokasvatus.wp-palvelu.fi/wp-content/uploads/2015/04/Kulttuuri-identiteetti_ja_kasvatus.pdf
- Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A-L. (toim.) (2009). *Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä*. Helsinki: Yliopistopaino Oy.
- Sava, I. & Vesanen-Laukkanen, V. (2004). *Taiteeksi tarinoitu oma elämä*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Schubert, C. (2013). Kotoutumisen psykologiaa. Teoksessa A. Alitolppa-Niitamo, S. Fågel & M. Säävälä (toim.), *Olemme muuttaneet – ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä* (s. 63-76). Helsinki: Väestöliitto ry.
- Sosiaalialan AMK-verkosto (29.4.2016). Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit. Saatavilla 30.4.2020 https://www.tamk.fi/documents/10181/809882/SOAMK+KOMPETE NSSIT_2016.pdf/a42b7145-638f-4779-84da-e38671ab405a
- Talentia (2017). *Arki, arvot ja etiikka*. Saatavilla 30.4.2020 https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/docs/Talentia_Etiikkaopas_2017.pdf
- Talib, M. & Lipponen, P. (2008). *Kuka minä olen? Monikulttuuristen nuorten identiteettipuhetta*. Turku: Suomen Kasvatustieteellinen Seura.
- THL. Aiheet. Lapset, nuoret ja perheet. Työn tueksi. Menetelmät. Kulttuurihyvinvointi ja taidelähtöiset menetelmät Saatavilla 28.3.2020 https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/menetelmat/kulttuurihyvinvointi-ja-taidelahtoiset-menetelmat
- THL. Aiheet. Sukupuolten tasa-arvo. Tasa-arvon tila. Perheet ja vanhemmuus. Saatavilla 28.3.2020 <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-tila/perheet-ja-vanhemmuus>
- THL. Aiheet. Sukupuolten tasa-arvo. Tasa-arvon tila. Perheet ja vanhemmuus. Perheiden moninaisuus. Saatavilla 28.3.2020

- <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-tila/perheet-ja-vanhemmuus/perheiden-moninaisuus>
- Tikka, I. (2004). *Suomalainen lapsi maailmalla – Kolmannen kulttuurin kasvatit*. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Tilastokeskus. Tuotteet ja palvelut. Maahanmuuttajat ja kotoutuminen. Perheet. Saatavilla 6.1.2020
<https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/perheet.html>
- Turja, L. (2011). Lapset osallisina – kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. *Varhaiskasvatus tänään. Suomen varhaiskasvatus ry:n verkkolehti* 5/2011 Saatavilla 29.4.2020 <https://ecef.org/wp-content/uploads/2014/03/2011-3-Turja.pdf>
- Walser, R. (1997). *Geschwister Tanner*. 9. painos. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Vanhanen, E. (2017). Taiteisiin osallistumisen hyvinvointivaikutukset ja maahanmuuttajat. Taideyliopiston julkaisussa Lehikoinen, K & Vanhanen, E. (toim.), *Taide ja hyvinvointi. Katsauksia kansainväliseen tutkimukseen Kokos-julkaisusarja 1/2017* Helsinki: ArtsEqual. Saatavilla 3.5.2020
https://www.researchgate.net/publication/320623019_Taide_ja_hyvinvointi_Katsauksia_kansainvaliseen_tutkimukseen
- Vesämäki, H. (2016). *Kahden kulttuurin kasvatit – Nuorten aikuisten kokemuksia monikulttuurisessa perheessä kasvamisesta ja omasta kulttuuri-identiteetistä* (Maisteritutkielma, Jyväskylän yliopisto, historian ja etnologian laitos). Saatavilla 14.2.20
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/51845/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201611084595.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Virkki, P. (2015). *Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä*. Helsinki: University of Eastern Finland. (Väitöskirja). Saatavilla 10.2.2020 https://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-1735-5/urn_isbn_978-952-61-1735-5.pdf
- Väestöliitto. Lasten kasvatuksesta ja vanhemmuudesta. Kasvatusvihkonen venäjänkielisille vanhemmille. Saatavilla 28.3.2020
<https://www.vaestoliitto.fi/@Bin/1716857/VEN%C3%84J%C3%84+suomeksi.pdf>

MINUN PERHEENI - TAIDEPAJAT KAKSIKULTTUURISILLE PERHEILLE

Tervetuloa taidepajoihin, jossa tutustutaan oman perheen kulttuuri-identiteettiin taiteellisin menetelmin. Taidepajat ovat suunnattu 3-7 -vuotiaille ja heidän vanhemmilleen ja ne pidetään neljänä peräkkäisenä lauantaina 11.1.2020- 1.2.2020 klo 11-13.

Taidepajajakso on maksuton ja sen toteuttavat Diakonia-ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijat osana opinnäytetyötään.

**Paikka: Familia ry (Lintulahdenkatu 10, 7.krs. Helsinki)
Lisätiedot ja ilmoittautumiset: monika.hartl@student.diak.fi
Ilmoittautuminen on auki niin kauan kuin paikkoja riittää.**

LIITE 1. Ilmoitus tulevista taidepajoista

Tervetuloa taidepajoihin!

Taidepajat pidetään neljänä peräkkäisenä lauantaina 11.1.2020 alkaen. Voitte halutessanne ottaa omaa materiaalia (esim. valokuvia, muistoja, pieniä esineitä yms.) mukaan teidän perheenne näköisen työn toteuttamiseksi. Tämä ei kuitenkaan ole välttämätöntä. Paikan päällä on saatavilla tarvittavat materiaalit. Huomioitahan vaatetuksessanne värien kanssa työskentelyn.

Taidepajojen teemat:

MINÄ JA MINUN PERHEENI

11.1. 2020 Meidän perheemme sukupuu. Pajassa perheet saavat jutella omista juuristaan ja luoda oman näköisensä sukupuun. Aloitamme maalamalla puunrungon. Kaikki perheenjäsenet voivat osallistua puun tekoon, rungon, lehtien, nimien ja kuvien sommitteluun.

KOTI JA KAKSI KULTTUURIA – KULTTUURIEN NÄKYVYYS JA NÄKYMÄTTÖMYYS ARJESSA

18.1.2020. Huone, jonka rakennamme yhdessä perheenä. Pajassa perheet pohtivat omassa arjessa näkyvää ja näkymätöntä kulttuuria. Työskentelemme kolmiulotteisesti rakentaen huoneen pienoiskokoon. Leikkaamme, liimaamme ja maalaamme yhdessä perheenä laatikkoon lapsen oman huoneen ideaa, leikittelemme mielikuvilla, miten huoneesta näkyy, että se ilmentää juuri meitä. Laatikosta saa näkyä sekä vanhempien että lasten luovat ideat!

SAMANLAISUUS JA ERILAISUUS

25.1.2020 Kulttuurini T-paidassa. Perheen lapset saavat pajassa oman paitansa, johon perhe voi tuoda omat värinsä ja kuvionsa/kuvansa. Paita on kuin maalaus kangas, jonka voi toteuttaa kertomaan millainen perheenne on. Paidassa on voimatasku, jonne voi kätkeä jotain symbolisesti perhettä voimauttavaa. Käytämme tekstiilille sopivia värejä ja paidat saa mukaansa pajakerran jälkeen.

LÄHELLÄ JA KAUKANA

1.2.2020 Perheemme toiveiden niityllä. Tässä pajassa unelmoidaan ja taiteillaan unelmat näkyviksi! Perheen yhteiset tai jokaisen omat toiveet tulevat kuulluiksi tai ne voi kuvata tavalla, jolla toivetta ei tarvitse jakaa kaikille. Työstämme yhteistä teosta, josta tulee näyttely Familia ry:n tiloihin. Annetaan kaikkien toiveiden kukkia!

Nähdään pajoissa!

Terveisin Natalia, Saija ja Monika

LIITE 2. Kirje ilmoittautuneille perheille

Palautekysely lapsille

Päivämäärä _____

1. Mitä ajattelet tämän päivän pajasta? Ympyröi sopiva kuva tai pyydä vanhempiasi kirjoittamaan ylös mitä haluat kertoa. Voit myös piirtää laatikkoon.

Tykkäsin

En osaa sanoa

En tykännyt

Halutko kertoa, mistä tykkäsit tai et tykännyt?

---

2. Mitä sinulle jäi mieleen tämän päivän pajasta? Voit myös piirtää laatikkoon.

KIIITOS, KUN KERROIT JA PIIRSIT!!

For the child

Date _____

1. How did you like today's workshop? Circle the face how you feel about the workshop. Mum or dad can write down what you say. You can also draw into the box.

I liked it

I can't say

I didn't like

Would you tell us what you liked or didn't like? _____
_____

2. What do you remember from today's workshop? _____
_____ You can also draw into to box.

THANKS A LOT FOR TELLING AND DRAWING!

Palautekysely vanhemmille

Palaute on anonyymi ja auttaa meitä arvioimaan ja kehittämään työpajaa.

1. Mikä tämän päivän pajassa oli sinulle mieluisinta/ antoisinta? Oliko jotakin, mikä oli sinulle erityisen tärkeää?

---

2. Oliko pajassa jotakin, minkä olisit halunnut olevan toisin? Olisiko mielestäsi jotain kannattanut tehdä eri tavalla? Miten?

---

3. Onko jotakin muuta, mitä haluat kommentoida tai haluat meidän tietävän?

---

4. Mitä mieltä olet pajakokonaisuudessa? Jos pajat jatkuisivat, mitä toivoisit?

KIITOS KUN KIRJOITIT KOKEMUKSESTASI!

Feedback for the art workshop at Familia ry

Date _____

For the parent tai parents

The feedback is given anonymously. It helps us to evaluate and develop this workshop.

1. What in today's workshop worked best for you/Where did you get the most out of?
Was there something especially important?

---

2. Was there something today that didn't work for you at all? How it would have been better?

---

3. Is there anything else you want to tell us or you want us to know?

---

3. What is your opinion about the workshops as a whole? If the workshops would continue, what would you like to do?

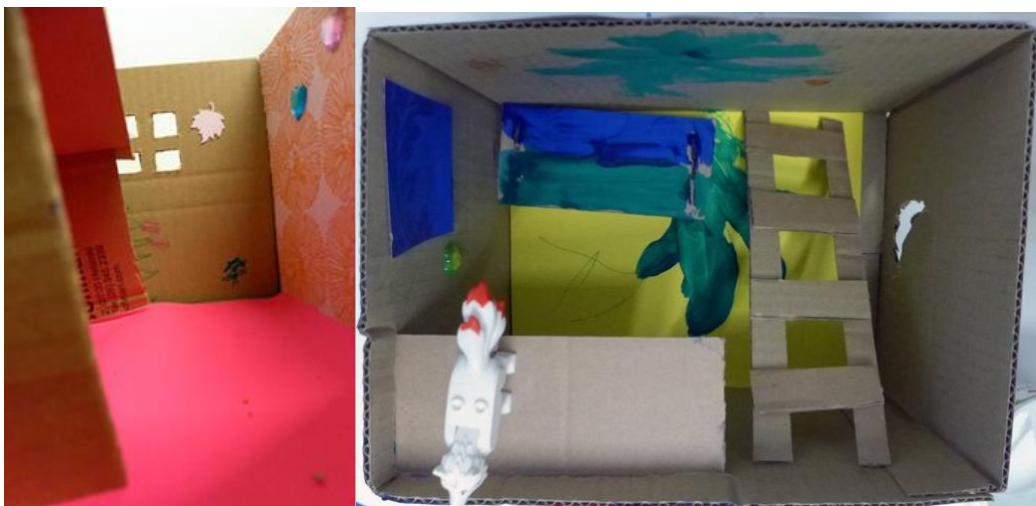

THANKS A LOT FOR WRITING ABOUT YOUR EXPERIENCE!

LIITE 4. Meidän perheemme sukupuu -pajan teoksia

LIITE 5. Koti ja kaksi kulttuuria -pajan teoksia. Vasemmalla lapsen omakuva hyvin pieneä hahmona laatikon seinässä. Oikealla kolmihäntäinen susi laatikon parvisängyssä

LIITE 6. Kulttuurini T-paidassa -pajan teoksia

LIITE 7. Perhe toiveiden niityllä -pajan teoksia. Maalaukset "Lento universumiin", "Rosa", "Luna" ja "Green Moon"